

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Šikana a její prevence na ZŠ Masarykova v Telči

Bakalářská práce

Autor: Klára Nováková
Vedoucí práce: Mgr. Radka Skorunková, Ph.D.
Studijní program: B1501 Biologie
Studijní obor: Biologie se zaměřením na vzdělávání,
Český jazyk a literatura se zaměřením na
vzdělávání

Zadání bakalářské práce

Autor:	Klára Nováková
Studium:	S17BI024BP
Studijní program:	B1501 Biologie
Studijní obor:	Biologie se zaměřením na vzdělávání, Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Šikana a její prevence na ZŠ Masarykova v Telči
Název bakalářské práce AJ:	Bullying and its prevention at elementary school in Telč, Masaryk

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany na ZŠ Masarykova v Telči. Teoretická část vymezuje základní poznatky o šikaně, o možnostech její prevence ve školách, o průběhu a některých formách šikany. V praktické části práce jsou dotazníkovým šetřením zjišťovány postoje žáků k šikaně, jejich zkušenosti a informovanost k danému tématu. Součástí práce je i rozhovor s výchovným poradcem školy na dané téma. Cílem bakalářské práce je zjistit, zda a v jaké formě se vyskytuje šikana na ZŠ Masarykově v Telči, do jaké míry jsou žáci o šikaně informováni a na základě získaných údajů navrhnout možné způsoby prevence šikany na této škole

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

HERZOG, Rupert. Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách. Plzeň: Fraus, 2009. Moderní pedagogika v teorii a praxi. ISBN 978-80-7238-850-9.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.

KYRIACOU, Chris. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Radka Skorunková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Barbara Pospíšilová

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Radky Skorunkové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne: 25. 2. 2020

Nováková Klára

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Radce Skorunkové, Ph.D. za odborné vedení práce, vstřícnost při konzultacích a cenné rady a připomínky, které mi pomohly při tvorbě bakalářské práce. Dále děkuji ZŠ Masarykově v Telči za možnost vykonání výzkumu k této práci a samotným žákům za vyplnění dotazníků. Poděkování patří v neposlední řadě i mé rodině za podporu při studiu.

Abstrakt:

NOVÁKOVÁ, Klára. *Šikana a její prevence na ZŠ Masarykova v Telči*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 73 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany na ZŠ Masarykova v Telči. Teoretická část vymezuje základní poznatky o šikaně – o možnostech její prevence ve školách, o průběhu a některých formách šikany. V praktické části práce jsou dotazníkovým šetřením zjišťovány postoje žáků k šikaně, jejich zkušenosti a informovanost k danému tématu. Součástí práce je i rozhovor s výchovným poradcem školy na dané téma.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda a v jaké formě se vyskytuje šikana na ZŠ Masarykově v Telči, do jaké míry jsou žáci o šikaně informováni a na základě získaných údajů navrhnout možné způsoby prevence šikany na této škole.

Klíčová slova: šikana, prevence šikany, škola, oběť, násilí

Abstract:

NOVÁKOVÁ, Klára. *Bullying and its prevention at elementary school in Telč, Masaryk*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 73 pp. Bachelor thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of bullying at the elementary school in Telč. The theoretical part defines basic knowledge about bullying - the possibilities of its prevention in schools, about the course and some forms of bullying. In the practical part of the thesis, the questionnaire survey identifies pupil's attitudes to bullying, their experience and awareness of the topic. Part of the work is also an interview with the educational advisor school on the topic.

The objective of this bachelor thesis is to find out whether and in what form there is bullying at the elementary school in Telč, to what extent pupils are informed about bullying and to suggest possible ways of preventing bullying at this school.

Key words: bullying, bullying prevention, school, victim, violence

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Šikana - vymezení pojmu, základní rysy	9
2 Typy a formy šikany	10
3 Stádia šikany	12
4 Účastníci šikany	14
4.1 Agresor.....	14
4.2 Oběť	16
4.3 Ostatní žáci třídy	18
4.4 Pedagog.....	18
5 Možné následky šikany	19
6 Prevence šikany.....	20
PRAKTICKÁ ČÁST	24
7 Stanovení cílů výzkumu	24
8 Stanovení předpokladů výzkumu	24
9 Metodologie výzkumu.....	24
10 Popis lokality výzkumu, zpracování získaných výsledků a informací	25
11 Rozhovor s výchovným poradcem	58
12 Vyhodnocení předpokladů výzkumu	60
13 Diskuse	61
14 Návrhy preventivních opatření	62
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM GRAFŮ	68
SEZNAM PŘÍLOH	68

ÚVOD

„Mnozí přihlížejí tím, že svůj pohled odvrátí.“

Carl Gustav Jung

Zamysleme se nyní nad souvislostí tohoto citátu s problematikou násilí a ubližování. V dnešní době je šikana velice rozšířeným sociálně - patologickým jevem. Z úst mnoha lidí můžeme slyšet věty jako například: „*Šikana tu vždycky byla, je, a nejspíš také vždycky bude, nikdy nezmizí.*“ Ano, je faktem, že její totální plošné odstranění není úplně pravděpodobné. Ale co kdybychom se alespoň pokusili její výskyt omezit? I kdyby tato snaha pomohla jednomu jedinému dítěti, má smysl! Právě přehlížením skutečnosti, že je někomu z našeho okolí ubližováno, můžeme toto násilí v poměrně velké míře podporovat - a ve školním prostředí to platí dvojnásobně. Právě během školních let získává dítě nové zkušenosti, učí se nejen novým znalostem, ale i sociálními situacím a tyto roky mají značný vliv na to, jaký život bude jedinec žít ve své dospělosti.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou šikany a různých průvodních jevů, které s ní přímo souvisí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část obsahuje celkem šest kapitol a uvádí nás do základních poznatků o šikaně. V první kapitole je vymezen samotný pojem „šikana“ a jsou zde vytyčeny hlavní rysy, kterými se tento jev projevuje a dle kterých mu můžeme lépe a detailněji porozumět. Druhá kapitola představuje základní typy šikany - je v ní vysvětlen rozdíl mezi přímou a nepřímou šikanou a můžeme zde nalézt definice a konkrétní projevy různých druhů šikanování, jako např. fyzického, verbálního, popřípadě kyberšikany či ekonomické šikany. Třetí kapitola nás uvádí do rozdělení jednotlivých stádií šikany podle stupně pokročilosti a závažnosti. Znalost těchto fází průběhu ubližování nám může značně pomoci v jejím následném řešení a také v pomoci obětem. Čtvrtá kapitola nám poskytuje základní přehled dílčích účastníků šikany - postupně objasňujeme znaky, dle kterých poznáme útočníka a také popisy různých typů agresorů. Stejně tak je zde možno nalézt rozdělení rozličných typů obětí šikany a také popis žáků, kteří se obětmi stávají nejčastěji (navíc jsou zde uvedeny znaky pro snazší rozpoznání případné oběti). V této části práce uvádíme i dopady šikany na přihlížející „nezúčastněné“ žáky, popřípadě vliv pedagogů na tento jev. V páté kapitole se můžeme dočíst o možných důsledcích šikany - fyzického či psychického rázu. Vyskytují se zde popisy možných dopadů šikany jak na oběť a agresora, tak i na ostatní žáky ze třídy. A nakonec poslední šestá kapitola se týká prevence šikany. Můžeme v ní nalézt definici samotného pojmu „prevence“ a také

jsou zde uvedeny doporučení pro možné preventivní opatření od různých autorů, kterými jsou často zasloužilí etopedové z daného oboru. Znalost a orientace v těchto možnostech prevence jsou jistě přínosem pro pedagogy (na jakýchkoliv stupních vzdělání), ale i pro rodiče žáků.

V praktické části této bakalářské práce jsou dotazníkovým šetřením (tedy kvantitativní výzkumnou metodou) zjišťovány postoje žáků druhého stupně telčské ZŠ k šikaně, jejich zkušenosti a informovanost k danému tématu. Součástí praktické části je kromě vyhodnocení dotazníku i rozhovor s výchovným poradcem ohledně problematiky šikany na zkoumané ZŠ. Během rozhovoru se pokusíme zjistit osobní názory výchovného poradce a také jeho vlastní zkušenosti se šikanou. Některé otázky rozhovoru jsou též zaměřeny na průběh prevence šikany na námi zkoumané škole.

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda (popřípadě v jaké formě) se vyskytuje šikana na ZŠ Masarykově v Telči a jak moc jsou žáci o šikaně informováni. Pokusíme se porovnat samotné odpovědi žáků se slovy výchovného poradce a teoretickými znalostmi o tématu. Na základě konkrétních získaných údajů pomůžeme navrhnout škole možné efektivní způsoby prevence šikany.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Šikana - vymezení pojmu, základní rysy

Než se pustíme do bližšího popisu fází, účastníků či prevence šikany, je vhodné pro správné porozumění definovat, co vlastně pojem „šikana“ znamená. Samotný výraz pochází z francouzského slova *chicane*, jehož překlad má význam zlomyslného obtěžování, týrání, sužování nebo pronásledování. O zavedení tohoto pojmu do českého prostředí se zasloužil pražský psychiatr Petr Příhoda, který se jako první odvážil roku 1989 veřejně poukázat na existenci šikany v tehdejší socialistické armádě (Říčan, 1995).

Kolář (2001) šikanu popisuje jako stav, kdy *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“* Tento zasloužilý etoped s dlouholetou praxí vidí šikanu jako „nemoc společnosti“ - lze se s ní setkat prakticky všude a bohužel nás může provázet po celý život. Skutečnost, že šikana zdaleka není pouze školním problémem, ale často se přechýlí i do mimoškolních (např. zájmových) činností dětí, je i součástí definice Pedagogického slovníku (Průcha et al., 1998).

Ondráček (2003) vymezil šikanu pomocí motivů, které agresorovo násilné jednání doprovází. Tvrdí, že o šikaně lze mluvit, pokud nějaký žák zastrašuje nebo ohrožuje druhého a má při tom za cíl získat „na jeho náklady“ nějaký druh zvýhodnění. Tím může být například materiální (peníze, věci apod.), sociální (postavení ve třídě) anebo psychické zvýhodnění (pocit nadřazenosti, nadvlády a moci nad druhým, nebo pocit vlastní důležitosti). Psychické zvýhodnění jako častou příčinu šikany vnímá i Říčan (1995), který u šikanujících dětí vidí jako typickou právě touhu dominovat, bezohledně se prosazovat, nebo ovládat druhé. Podobný názor sdílí i Bendl (2003), který tvrdí, že šikanou člověk v podstatě zneužívá svého vlastního postavení nebo osobních dispozic (např. fyzických). Jako důsledek nepoměru mezi aktéry (tzn. převaha agresora nad obětí) vidí jakési poškození druhé osoby. S tím souhlasí i Kyriacou (2005), který vnímá šikanu jako *„trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení“*.

Říčan (1995) definoval šikanu jako zvláštní případ vnitrodruhové agrese (tj. agrese mezi příslušníky stejného rodu). Tvrdí, že šikana uvnitř školy je stará, jako škola sama - krutost a zlomyslnost považuje za odvěké špatné lidské vlastnosti, proto nás ubližování provází od raných let ve škole celým životem.

Fieldová (2009) dokonce vnímá jako šikanu psychické, citové, společenské nebo fyzické zneužívání, které se děje ve společenské skupině, kde většina ostatních členů šikanu podporuje a oběť tak má velmi malou šanci se v převaze jakkoliv bránit, nebo se ubližujícímu vyhnout. Podobné smýšlení můžeme vidět i z definice Vágnerové (2008), která šikanu popisuje jako „*násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit*“.

A jak vlastně poznáme, že se jedná o šikanu? Janošová et al. (2016) uvádí, že chování, které je v dnešní době považováno za šikanu, by ještě před patnácti či dvaceti lety nebylo vnímáno jako něco podstatného, čemu by měli pedagogové věnovat pozornost, popřípadě intervenci (neznačená to však, že k těmto jevům kdysi nedocházelo). Veřejnost ale v posledních letech zvýšila svou citlivost k problematice šikany a v souvislosti s tím se o ní začalo i více hovořit. Bendl (2003) vytyčil 3 nejpodstatnější rysy, jejichž přítomnost nám může šikanu pomoci rozeznat - jedná se o nepoměr sil mezi agresorem a obětí, dále skutečnost, že agrese je záměrně cílem tohoto chování a posledním rysem je opakování této agrese. Opakovanost agrese jako znak šikany vnímá i Říčan (1995), který uvádí, že opakovaným ubližováním či trýzněním osoba trpí mnohdy i celé měsíce či roky. Zároveň souhlasí i s prvním z Bendlových rysů - tuto skutečnost pojmenoval jako tzv. asymetrickou agresi - o situaci jako o šikaně tedy dle něj můžeme hovořit, pokud je trýzněn z nějakého důvodu bezbranný (např. pro svou fyzickou slabost, izolovanost v kolektivu či hromadný útok agresorů ve skupině).

V podstatě shrnutím všech vymezení šikany, jež jsou uvedeny výše, je charakteristika šikany v tzv. Metodickém pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Zde je uvedeno: „*Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.*“ (Metodický pokyn [online] 2016).

2 Typy a formy šikany

V konkrétních situacích se v praxi můžeme setkat s různými druhy šikany. Šikanu můžeme dle Švarcové (2002) rozdělit na zjevnou a skrytou. Skrytá šikana (též nazývána jako ostrakizace) se vyznačuje především projevy, jako je vyčleňování oběti ze skupiny nebo jeho

izolace. Zjevnou šikanu ještě dále dělí do třech typů - prvním je fyzické násilí a ponižování (např. bití, skákání po oběti apod.), druhým je psychické ponižování a vydírání (např. nadávání, veřejné zesměšňování, plnění ponižujících úkolů apod.) a nakonec třetím typem je ničení majetku oběti (např. trhání sešitů, ničení věcí trýzněného apod.).

Dle Říčana (1995) lze projevy školní šikany rozdělit na přímé a nepřímé. Mezi přímé znaky šikany může patřit např. ponižování, nadávky, posměch, kritika oběti, příkazy k ponižujícím úkolům, strkání, honění, rány, kopání popřípadě rvačky, kde je jasná převaha agresora apod. Do nepřímých projevů šikany může patřit např. skutečnost, že žák je o přestávkách často sám, působí smutně, vyhledává blízkost učitelů, může se mu zhoršit prospěch (někdy náhle), při mluvení před třídou je nejistý, ustrašený, popřípadě si můžeme všimnout odřenin, modřin či škrábanců na těle, jejichž původ sám nedovede vysvětlit.

Podobné, ale rozšířené dělení druhů šikany můžeme vidět i u Koláře (2001). Ten sestavil tzv. „trojdimenzionální mapu“, dle které můžeme projevy šikany rozdělit na tři typy: 1) přímé a nepřímé, 2) fyzické a verbální, 3) aktivní a pasivní.

Kombinací výše zmíněných tří dimenzí poté vzniká celkem osm druhů šikanování:

- fyzické aktivní přímé - např. kopání, fackování, škracení,
- fyzické aktivní nepřímé - např. kápo pošle nohsledy, aby oběť zbil, nebo jsou oběti ničeny věci,
- fyzické pasivní přímé - např. fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů - agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice,
- fyzické pasivní nepřímé - např. odmítnutí splnění požadavků - agresor odmítne oběť na její požádání pustit na záchod,
- verbální aktivní přímé - např. nadávání, zesměšňování, urážení,
- verbální aktivní nepřímé - např. šíření pomluv, nebo tzv. symbolická agrese (urážející kresby, básně apod. týkající se oběti),
- verbální pasivní přímé - např. neodpovídání na pozdrav, nereagování na otázky,
- verbální pasivní nepřímé - např. spolužáci se nezastanou oběti, pokud je nespravedlivě obviněna z něčeho, co provedli její trýznitelé.

Poměrně zjednodušené dělení vzhledem k předchozím nakonec uvedl Kyriacou (2005), který rozlišil celkem tři typy útoků doprovázející proces šikany:

- 1) útoky fyzické, do nichž patří např. bití nebo pošťuchování,
- 2) útoky slovní, kam patří např. nadávání nebo zesměšňování,

3) útoky nepřímé (vyloučení žáků ze společnosti, hanlivé posunky na jejich osobu, apod.).

S rychlým rozvojem internetu a komunikačních technologií v posledních letech roste též forma šikany, kterou nazýváme kyberšikana. Jedná se o šikanu prostřednictvím internetu a moderních technologií (Janošová et al., 2016). Nejčastěji jde o útoky na sociálních sítích, zasílání obtěžujících SMS či emailů, stalking, nebo šíření videí či fotografií, ve kterých oběť nějak figuruje a jejich následné umístění na WEB, popřípadě rozšiřování, které má sloužit k pobavení ostatních. Takové fotografie či videa mohou být doprovázeny hanlivými a velmi necitlivými komentáři, kterými je oběť ještě více zraněna a ponížena (Černá, 2013). Využití těchto moderních komunikačních a informačních technologií poskytuje agresorovi jistou anonymitu, díky které pociťuje v daleko menší míře jakoukoliv obavu z odhalení, popřípadě usvědčení jeho jednání (Chromý, 2010). Bendl (2003) dále zmiňuje jako jednu z forem šikany tzv. ekonomickou šikanu. Základním motivem je rozdílná ekonomická situace rodičů žáků, z čehož se poté odvíjí i rozdíl mezi chudými a bohatými dětmi a jejich vzájemným chováním. V praxi může jít například o to, kdo z nich vlastní dražší oblečení, lepší mobilní telefon, popřípadě větší dům.

3 Stádia šikany

Kolář (2001) připomíná, že vztahy při procesu šikany nejsou statické - mají tedy svou vnitřní dynamiku a také svůj zákonitý vývoj. Popsal proto celkem pět „stádií onemocnění“ (jinými slovy můžeme říci pět fází šikany) - od méně vážných k nejzávažnějšímu, za který považuje totalitu (a s ní spojený rozpad zdravé skupinové demokracie ve školní třídě).

- **První stupeň** - Zrod ostrakismu - jedná se o mírné formy násilí (převážně psychického charakteru), při nichž se okrajový člen skupiny necítí dobře - patří spíše k neoblíbeným, není uznáván. Bendl (2003) konstatuje, že jde o jedince, kteří jsou na tzv. sociometrickém chvostu (obětní beránek, outsider, marginalizovaný jedinec). Ostatní ze skupiny ho odmítají, pomlouvají ho, nebaví se s ním, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky anebo proti němu vymýšlí intriky. Při nezasáhnutí a nezastavení této podoby šikany může přerůst v další fázi.
- **Druhý stupeň** - Fyzická agrese a přitvrzování manipulace - zde již počínají nastupovat první fyzické útoky a přitvrzuje i manipulace s obětí. Ostrakizovaní žáci mohou sloužit jako „ventil“ k uvolnění frustrace pro celou třídu (např. pokud ve skupině stoupá napětí z očekávané těžké písemné práce), nebo mohou tito žáci posloužit jako „fackovací panáci“ v případě, že ostatní žáci mají nepříjemné pocity

z konfliktu s nějakým vyučujícím. Kolář (2001) tento jev nazývá jako scapegoating - tj. upevňování soudržnosti a tmelení skupiny na účet obětního beránka (spolužáci si na oběti mohou odreagovávat své nepříjemné pocity). Oběti je tedy často ubližováno ze zcela nesmyslných důvodů, za které nemůže a agresorovi tento pocit fyzické převahy přináší pocit uspokojení. Tato fáze je dle Koláře (2001) zlomovou - pokud se v dané skupině (třídě) nenajde žádná morálně vyspělá osoba, která by situaci zarazila, šikana rázem propukne v ještě větším měřítku.

- **Třetí stupeň - Vytvoření jádra** - jestliže doteď nedošlo k zastavení přitvrzených manipulací a počínající fyzické agresí z předchozího stádia šikany, vytvoří se v této fázi tzv. úderné jádro (tzn., že už vzniká skupinka agresorů, která spolupracuje a systematicky plánuje šikanu nejvhodnější oběti). Během třetího stádia lze vývoj směrem k vyšším stádiím ještě stále zastavit - může vzniknout silná opoziční skupina, jejíž členové se pokusí tzv. úderné jádro narušit a situaci zastavit. Pokud ale agresori nenarazí na žádnou podobnou překážku, násilí se prohlubuje a přechází do následující fáze (Kolář, 2001).
- **Čtvrtý stupeň - Většina přijímá normy agresorů** - zde již propuká šikana v plné síle. Dochází ke změně skupinové dynamiky - ostatní členové kolektivu ztrácí vlastní identitu, přijímají chování agresorů za své, i mírní a ukáznění žáci se aktivně účastní týrání spolužáka a s tím spojených krutostí a prožívají přitom uspokojení (veškerá doporučení od pedagogů o správném chování k druhým naprosto ustupují). V této fázi již nelze nalézt žádného zastávce oběti, pro oběť je tedy již velmi nesnadné se šikanování jakkoliv vzepřít (Vašutová, 2005).
- **Pátý stupeň - Totalita neboli dokonalá šikana** - v posledním stádiu jsou již normy agresorů definitivně zakotveny, respektovány všemi členy skupiny, kteří už brutální násilí vnímají jako běžný jev, popřípadě jako legraci a nemají jakékoliv pocity viny. Agresori již ztrácí všechny zábrany, šikanování se pro ně stává závislostí. Kolář (2001) tvrdí, že v této fázi už jsou v kolektivu přítomny jenom dvě skupiny, jež označil jako otrokáře a otroky. Oběť ztratila prakticky všechny naděje na obranu, proto se uchyluje k touze násilí jakkoliv uniknout (např. záškoláctvím, není výjimkou ani vznik psychických zhroucení a při delším působení byl zaznamenán i rozvoj vážných psychických poruch, popřípadě výskyt pokusů o sebevraždu).

Znalost a orientace v těchto stádiích může pedagogům značně pomoci v praxi při identifikaci a řešení výskytu šikany v konkrétní třídě - dle Koláře (2001) jsou totiž výrazné rozdíly mezi řešením šikany v jednotlivých fázích.

4 Účastníci šikany

Šikanu je dle Koláře (2001) důležité vnímat jako „*onemocnění celé skupiny*“, vždy se děje v kontextu ostatních vztahů příslušníků nějaké skupiny - není to pouze záležitost oběti a agresora. Říčan a Janošová (2010) pojmenovali šikanu jako tzv. „*hru o osmi hráčích*“. Na vznik, průběh i konec šikany mají dle nich vliv nejen agresor a oběť, ale i pedagogové, rodiče zúčastněných žáků, zastánci oběti, pomocníci agresora, třídní „publikum“ a také celá široká veřejnost (tedy obecně vzato společnost).

4.1 Agresor

Pokud bychom chtěli charakterizovat osobu agresora, ve většině případů jde o tělesně zdatné a nadprůměrně silné a obratné jedince (především pokud se jedná o chlapce). Ublíživému je většinou vlastní touha ovládat druhé, dominovat nad nimi a prosazovat se bez jakýchkoliv ohledů na okolí (Říčan, 1995). Kolář (2001) tento jev nazval jako „*sobeckou a sebestřednou orientaci*“, při níž můžeme zaznamenat nulový výskyt soucitu s obětí, či výčiteků svědomí. Tuto orientaci považuje za hlavní stimul pro strůjce šikany a uchvatitele moci nad druhými. Agresorovi mnohdy samotné ubližování působí radost, či ho dokonce nějakým způsobem uspokojuje (Říčan, 1995). Aby se tento pocit vzrušení a blaha dostavoval v ještě větší míře, cítí pachatel potřebu zvyšovat agresí, popřípadě ji neustále opakovat (Vágnerová, 2008). Ve velké většině se jedná o žáky, kteří umí velmi dobře zneužít strachu lidí okolo sebe a svůj vlastní zvládají skrývat (mnohdy i sami před sebou). Během konfliktů jsou schopni potlačit svou vlastní nejistotu - uvnitř cítí jakousi euforii (pramenící z rizika jejich jednání), která je hnacím motorem jejich činů a pomáhá jim odstranit vlastní strach z útoků (Kolář, 1997).

Velký vliv na agresivní jednání žáků má rodinný původ - většina ubližujících pochází z disharmonického rodinného prostředí, ve kterém byli matkou nebo otcem (popřípadě oběma rodiči) vystavováni citovému nebo fyzickému násilí. V těchto rodinách není výjimkou ani přítomnost fyzických trestů, popřípadě týrání. Rodiče z podobných poměrů jsou k projevům agrese u svých dětí tolerantnější, protože sami považují např. fyzické tresty za normální. Děti tedy logicky přejímají tyto způsoby chování z rodiny a využívají pak násilí k dosahování svých vlastních cílů a potřeb i ve svém životě. Případný trest za toto jednání vnímají jako

křivdu na jejich osobu - není u nich dostatečně vyvinuto svědomí či jakékoliv pocity viny v případě, že někomu ublíží (Martínek, 2009). Způsob výchovy (tedy zacházení s dítětem) je prokazatelně důležitým faktorem k rozvoji agrese - nejhorší vliv na dítě může mít podle Říčana (1995) citová chladnost ze strany rodičů, nedostatek vřelého zájmu, ponižování, lhostejnost nebo prudké exploze a salvy negativních citů (v nejzazších případech až nenávist). Vypíchl zde i fakt, že spousta dětských agresorů pochází např. z rodin podnikatelů, kteří se dětem pro zaneprázdněnost prací nevěnují, ale následovně je z důvodu špatného svědomí rozmazlují (např. vysokými částkami kapesného apod.).

Kolář (2001) ve své praxi v diagnosticko-nápravném hledisku narazil na tři různé typy agresorů:

1) agresor hrubý, primitivní, impulsivní - má silný energetický přetlak, nezvládá ctít jakoukoliv autoritu, a proto je u něj častý výskyt kázeňských problémů, obvykle je dítětem rodičů s brutálními či agresivními sklony, projevy šikany z jeho strany jsou většinou tvrdé a nelítostné, vyžaduje od oběti bezpodmínečnou poslušnost,

2) agresor slušný, milý, úzkostný a kultivovaný - je mu blízké narcistické šlechtění sebe samého, je sevřený, může mít sadistické tendence v sexuální oblasti, obvykle je potomkem rodičů, kteří uplatňují ve své výchově důsledný přístup hraničící až s vojenským drilem bez projevů lásky, projevy jeho šikany jsou charakteristické rafinovaností a záměrnou cíleností, ubližuje spíše neverejně, ve skrytu a bez svědků,

3) agresor optimistický „srandista“ - vyznačuje se vysokou mírou sebedůvěry, bývá oblíbený v kolektivu, vlivný, šikaneje pro své vlastní pobavení i pro pobavení ostatních, při šikaně většinou vyzdvihuje „zábavné“ či „humorné“ stránky oběti, pochází z rodinných poměrů, kde většinou chybí mravní a duchovní hodnoty a nejsou uspokojovány základní citové potřeby dítěte.

Fieldová (2009) vyčlenila dva hlavní typy útočníků, které nazvala jako „*mořský krokodýl*“ a „*ptáček zpěvák, co si hraje na dravce*“. Do mořských krokodýlů zařadila agresory, kteří jsou zvláště nebezpeční, tudíž se jim nedá důvěřovat. Bolest druhých je pro ně jistá forma potěšení, projevy svědomí jim naprosto chybí a neumí se vcítit do druhého. Šikana pro ně funguje jako výzva, kterou si vychutnávají - pokud oběť nereaguje, ztrácí o ni zájem. Často manipulují s ostatními skrze svůj povrchní šarm. K ptáčkům zpěvákům je možno zařadit velkou řadu jedinců, kteří jednájí bez zlého úmyslu (jsou názoru, že jejich chování není ničím škodlivé či špatné, neumí vnímat zranitelnost oběti). Častá je u nich touha po

oblíbenosti, vlivnosti, také soutěživost a dychtivost po pocitu „mít navrch“. Jejich činy často pramení z nudy (hledají zábavu a šikanu pokládají za způsob, prostřednictvím něž stoupnou na pomyslném společenském žebříčku). Po odhalení jejich šikanování se stydí. Pro lepší představu útočníka z této kategorie Fieldová (2009) přirovnává agresora k různým ptákům - např. k pávovi (nadouvá se a „honí si triko“), nebo k slepici, která postupně klove ostatní a zahání slabší jedince, dokud je nezničí.

Při uvádění různých typů agresorů nemůžeme opomenout ani specifický typ - tzv. „*agresivní oběti*“. V tomto případě se jedná o skupinu školáků, ve které se žáci šikanují vzájemně - plní tedy zároveň roli agresora i roli oběti šikany (Bendl, 2003). Zvláštní situaci popisuje i Kyriacou (2003), který poukazuje na fakt, že šikanující mohou být zároveň oběťmi (není to ale myšleno tak, že by také byli šikanováni - mohou mít osobní problémy - např. ztratili rodiče a v souvislosti s tím u nich nastaly psychické potíže a následné ubližování okolí ve formě „vylévání si zlosti“).

4.2 Oběť

Jako „oběť šikany“ označujeme žáka, který se stává (zpravidla na delší dobu) cílem agrese šikanujícího/šikanujících. Oběť ubližování se může stát prakticky kdokoli a to především v takových prostředích, kde je násilí převážně tolerováno. Bendl (2003) uvádí, že šikanovanými se čím dál tím častěji stávají ukáznění, hodní, slušní a bezproblémoví žáci, kteří dodržují školní zásady a kteří často nad svými spolužáky vynikají vědomostmi. Pokud takový žák projeví slabost či bezbrannost, tendence k agresivnímu chování ze strany útočníka se zpravidla zvyšuje. Říčan (1995) uvádí, že z hlediska psychických vlastností bývá oběť většinou citlivá, tichá a plachá, má nižší sebevědomí, považuje sebe samotnou za nezajímavou, hloupou, těžko se prosazuje mezi vrstevníky a spíše se submisivně podřizuje okolí. Kolář (2001) považuje právě tuto slabou reaktivitu a viditelnou bojácnost v zátěžových situacích jako častý impuls k rostoucí šikaně (pozn. - někdy může být tato nízká reaktivita vrozená).

Nejčastěji jsou oběťmi děti, které se určitým způsobem odlišují od ostatních - může jít o handicap, ale v mnohých případech se jedná i o nějakou přednost žáka (Fieldová, 2009). Za časté znaky oběti šikany bývá považována např. tělesnou slabost (hlavně u chlapců), nebo nějaký nápadný vnější znak (např. brýle, obezita, rezavé vlasy apod.). Šikana hrozí např. i dítěti, které se jako nové včleňuje do již sehraného kolektivu, nebo takovému, jež má velmi dobrý vztah k některému z vyučujících a je žáky považován za „toho, kdo podlézá učitelům“.

Terčem šikany se žák může stát i z důvodu své nešikovnosti ve sportech, nebo učení (Říčan, 1995). Další častou a důležitou příčinou je rasová odlišnost (pokud má spolužák např. jinou barvu pleti, než ostatní ze třídy) - na čemž se shodl Říčan (1995) a později i Říčan a Janošová (2010). Zvláštním důvodem, jakým žák zvyšuje riziko k tomu, aby se stál obětí šikany, je tzv. psychický handicap. Jedná se o stav, kdy dítě nepřijalo nějaký svůj vnější znak, stydí se za něj (např. koktavost, invalidita nebo nějaký nápadný tik) a stává se proto rázem snadněji vítaným terčem agrese (Říčan a Janošová, 2010).

Nejen u agresora (jak jsme zmínili v předchozí kapitole), ale i u oběti může mít na tuto roli ubližovaného vliv výchovy, pramenící z rodinného prostředí dítěte. Říčan (1995) uvádí, že obětem většinou nechybí ve výchově rodičovská láska, ale v řadě případů tyto děti nebyly v dostatečné míře vedeny k samostatnosti (možným důvodem je přehnaná úzkostnost např. matky) a rodiče je nenaučili, jak se mají prosadit v kolektivu dětského světa. Terčem šikany může být i dítě, které pochází ze sociálně slabší rodiny - pokud jeho rodiče např. nemají dostatek peněz na moderní oblečení, nebo vysoké kapesné pro své dítě (Říčan, 1995).

Etoped Kolář (2001) vytvořil na základě svých dlouholetých zkušeností typizaci obětí, které rozděluje do čtyř základních skupin:

- oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem - jsou typické svou neobratností, určitou vzhledovou odlišností, nízkou fyzickou silou, nadváhou, je u nich možné opoždění duševního vývoje nebo nějaká ze specifických poruch učení či pozornosti,
- oběti „silné“ a nahodilé - snaží se šikaně nějak čelit, může jít o silného žáka,
- oběti „deviantní“ a nekonformní - nějakým způsobem se odlišují od skupinové normy (v negativním nebo pozitivním slova smyslu) - např. rasová odlišnost, jež je provázena jinou barvou pleti dítěte, nebo může mít oběť výborný prospěch apod.,
- šikanovaní žáci s životním scénářem oběti - jedná se o slabší a tiché jedince, kteří nezvládnou rozlišit, jaké chování vůči nim je ještě hrou a jaké je již násilím či šikanou.

Jiné dělení uvádí Bendl (2003), který rozlišil oběti šikany na čtyři základní typy:

- 1) pasivní oběť - bývá bojácná, uzavřená do sebe, opatrná, často fyzicky slabá, s nízkým sebevědomím, nedokáže se sama bránit a těžko si hledá kamarády,
- 2) provokující oběť - provokováním podněcuje negativní reakce druhých, posmívá se, pošklebuje se, ale pokud jí provokace někdo vrátí, ihned si jde na dotyčného stěžovat,

- 3) účelová oběť - bere na sebe roli oběti za účelem získání popularity a uznání, může na sebe vzít roli tzv. „třídního šaška“, nebo se např. dobrovolně účastní výtržnického chování, ale jen proto, aby ji spolužáci přijali do kolektivu,
- 4) falešná oběť - stále si chodí stěžovat na druhé, hledá na nich, čím se provinili apod. za účelem získání pozornosti od okolí.

Další zajímavé typy obětí ubližování uvedl Martínek (2009). Jedním z nich jsou např. oběti, které jsou pod ochranou tzv. hyperprotektivních matek nebo babiček. Takové děti nejsou vedeny k samostatnosti a často jsou oslovovány zdobnělinami (jimiž je potom spolužáci zesměšňují). Jako další ohroženou skupinu žáků vidí děti, které mají rodiče v pedagogickém sboru stejné školy, jež sami navštěvují - mohou čelit obviňování z lepších známek a dalších výhod a bývají tak mezi spolužáky mnohdy neoblíbení.

4.3 Ostatní žáci třídy

Jaký vliv má při procesu šikany zbytek žáků ze třídy? Říčan a Janošová (2010) uvádí, že agresori nemusí vždy ubližovat pouze pro vlastní uspokojení - mnohdy je hlavním motivem předvést se před ostatními (u chlapců jde o demonstrování mužné síly před dívkami a snahu tímto vyřadit ze hry možného konkurenta) - zbytek třídy má tedy roli „diváků“ či „publika“. Pro žáky jako svědky šikany je tento jev v podstatě novou zkušeností - vidí, jak se děje něco, o čem vědí, že je to zakázané a čím častěji to nastává, tím běžnější a normálnější jim to připadá - Říčan (1995) tento proces nazývá jako „*proces otupení svědomí*“. Pokud trvá šikana dlouhodobě, mění se díky ní i mentalita celé třídy - jeden žák po druhém se připojuje na stranu agresorů, protože jim přispění ke „straně moci“ přirozeně zajišťuje pocit bezpečí (jsou nazýváni jako „pomocníci agresora“). Ti, co se šikany aktivně neúčastní (nemusí se však nutně zastávat oběti) dávají v podstatě nepřímou najevo svůj nesouhlas (Říčan a Janošová, 2010). Bendl (2003) tuto skupinu označuje jako „*mlčící většinu*“ - jsou to jedinci oplývající humorem a sociální inteligencí, fyzicky vyspělejší (pro což si na ně nikdo netroufne) a mají patřičnou dávku zdravého sebevědomí. Bendl (2003) je zastáncem toho, že pokud tyto žáky pedagog získá na svou stranu a dokáže je nadchnout pro odstranění šikany z jejich školy, mohou být ochránci a dobří kamarádi potencionálních obětí šikany.

4.4 Pedagog

Bendl (2003) uvádí, že „*přiléváčem do ohně*“ v procesu šikany se (byť nevědomky) může stát i učitel. Může tak činit svým nešetrným a bezohledným chováním vůči konkrétnímu žákovi - pokud ho např. zesměšňuje před třídou, používá na jeho adresu ironické poznámky

apod. - i nevinná poznámka na osobu žáka totiž může být velmi rychle převedena v posměch ze strany kolektivu třídy. Pedagog by se měl pokusit o maximálně taktní a citlivé jednání k žákům a vytvoření atmosféry porozumění - přeci jenom ho řada žáků vnímá jako jistý vzor. Podle Koláře (2001) je právě osobnost pedagoga nejvlivnější nástroj ovlivňování chování a jednání žáků. Šikanu může vyučující podpořit i jejím neřešením, které si mohou vyložit ostatní ze třídy jako schválení tohoto ubližování (Bendl, 2003).

5 Možné následky šikany

Šikana je velmi nebezpečný jev a způsobuje následky všem jejím aktérům - není jimi tedy postižena výlučně jenom oběť. Újmu nese i sám agresor, u nějž útočením dochází k upevňování antisociálních postojů (Fieldová, 2009). Podle Bendla (2003) mívají dokonce útočníci z řad dětí nebo dospívajících ve své dospělosti zpravidla daleko více konfliktů se zákonem, než ostatní. S tím souhlasí i Říčan (1995), který v posledních letech zaznamenal u agresorů výrazné zhoršení prospěchu a následně časté tihnutí k nevhodným partám, které se v budoucnu k těmto problémům se zákonem uchylují (toto platí především u chlapců, děvčata se tak často do střetu se zákonem nedostávají, ale byly u nich zaznamenány v dospělosti kruté a násilné výchovné metody vůči jejich vlastním dětem).

Šikana má dopad i na přihlízející žáky, u nichž se často vyskytuje strach, aby se také nestali terčem násilí ze strany agresora, a zároveň si mohou připouštět pocity viny, protože oběti nepomohli, nebo se jí nezastali. Tyto děti se nechtěně stávají svědky krutého a patologického přístupu k druhým a následky si tak nesou i do svých vlastních životů - vyvstává u nich tedy riziko narušení duševního a mravního vývoje (Kolář, 2001). Žáci mohou nabýt pocitů, že porušování morálních (potažmo i zákonných) norem není nijak trestáno a že je v podstatě „v pořádku“ ubližovat druhým (Fieldová, 2009).

Nejzávažnější dopady má šikanování na oběti - i její mírnější formy (jako např. ponižování, zesměšňování nebo urážky) mohou dítě postihnout na celý život (Fieldová, 2009). Takové zacházení může u oběti vyvolat nízké sebevědomí, problémy v budování mezilidských vztahů v budoucnu a potvrdily se i častější sklony k depresím. Janošová et al. (2016) uvádí, že jedinec postupně přijme svou identitu oběti a svým jednáním a prožíváním tuto roli naplňuje - tento proces nazývá jako tzv. *viktimizaci*. Následně dojde k přetížení adaptačních mechanismů a následnému vyčerpání nervové soustavy jedince, což způsobí neurózu či psychosomatické potíže (Kolář, 2001). Fieldová (2009) uvádí jako jeden z dalších důsledků šikany tendenci ke společenské izolaci v dospělosti oběti.

U obětí počátečních stupňů šikanování se často vyskytuje směřování k nadměrné omluvené absenci (únik do nemoci), záškoláctví, zhoršení prospěchu, negativnímu sebepojetí, k celkové nejistotě při jejich počínání, popřípadě stálé přítomnosti strachu v jejich životech. U obětí pokročilých stupňů šikanování může dojít ke zhroucení, skutečnému strachu o život a panické hrůze ze zabití, častý je i výskyt psychosomatických potíží (např. nevolnost, bolesti hlavy, břicha, dusivé astmatické záchvaty apod.). V případech, kdy se oběť nezhroutí, ale pro neschopnost pokračování ve studiu je přeřazena na jinou školu, velmi často se neadaptuje ani na nový kolektiv a znovu se stává terčem šikany (Kolář, 2001). Výjimkou nejsou ani nejhorší případy, kdy již oběť nezvládá snášet další ponižování a nátlak a situaci „řeší“ sebepoškozováním, popřípadě sebevraždou. Psychické nebo somatické potíže, které se u obětí šikany objevují, můžeme souhrnně pojmenovat jako tzv. posttraumatické stresové poruchy. Do nich patří jednak somatické projevy (poruchy spánku, tendence k většímu prožívání bolesti, celková nepohoda, svalová tenze, snížení imunity apod.) a jednak psychické projevy (sklon k úzkostnosti, depresivní ladění, trvalý obranný postoj, vztahovačnost apod.) (Bendl, 2003).

6 Prevence šikany

Pod pojmem „prevence násilí“ můžeme chápat veškerá opatření, jež pomáhají zamezit jeho vzniku, popřípadě jej redukovat. Patří sem takové postupy, které zeslabují riziko vzniku násilí (tj. rizikové faktory) a posilují faktory ochranné (Herzog, 2009). Pedagogický slovník uvádí definici prevence jako „*soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, a předcházení sociálně patologickým jevům*“ (Průcha et al., 1998). Ublíživání se pravděpodobně asi nikdy nepodaří ze společnosti odstranit úplně, prostřednictvím prevence ale můžeme jeho výskyt značně snížit. Šikaně je (ostatně jako u všech sociálně patologických jevů) lepší předcházet, než ji následně muset odstraňovat.

Prevence šikany je důležitá jak v situacích, při kterých k ní dosud nedochází (nebo nebyla upozorována), tak i v situacích, kde k ní prokazatelně došlo (Říčan, 1995). Prevenci šikany můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciární. Primární prevenci je vhodné využít v případě, že k šikaně dosud nedošlo. Jejím předmětem je podpora budování bezpečných a otevřených kamarádkých vztahů žáků ve škole, informování žáků (ale i rodičů a veřejnosti) o šikaně, preventivních programech a aktivitách na škole. Probíhá při ní snaha u žáků vybudovat zdravé sebevědomí, samostatnost a také např. školní parlament či třídní samosprávu, díky nimž se naučí vzájemně fungovat a předcházet konfliktům (Bendl, 2003). Říčan a Janošová (2010) sem řadí i tzv. „*výchovu k násilí*“ - u žáků se podle nich má pěstovat

výchova k nebojácnosti a překonání únavy nebo nepohodlí právě pro případný možný výskyt šikany. Sekundární prevenci je vhodné uplatnit v případech, kdy už k šikaně došlo a jejím cílem je vyvinout taková opatření k nápravě, aby se znovu podobné situace neopakovaly. Jejím předmětem je především včasné diagnostikovat šikanu, zvolit správný postup při jejím řešení (sem patří především ochrana oběti před další dávkou násilí, komunikace s rodiči agresora i oběti, s kolektivem ve třídě, svědky apod.). Do sekundární prevence řadíme i výchovnou práci s agresorem (Bendl, 2003). Do terciární prevence řadíme pravomoc školy využít při případném výskytu šikany specializovaná pracoviště, která by se věnovala celodenní práci s konkrétním nebezpečným agresorem. Podmínkou by však bylo tohoto brutálního útočníka ze školy vyjmout. Podobnou péči specializovaných pracovišť by ale využily i oběti s následky posttraumatických stresových poruch. V oblasti šikanování v současné době tedy podobnou terciární prevenci nemáme, ale dle Bendla (2003) je nutné na jejím vytvoření začít pracovat.

V boji proti ubližování hraje podstatnou roli nejen škola, ale i rodiče, kteří by měli svým potomkům do života dát základ správného sociálního chování ve společnosti. Pokud vyrůstá dítě ve správně fungující rodině, členové zde mezi sebou vzájemně komunikují, čímž se dítě naučí citlivému řešení problémů, umí se vyrovnávat s konflikty, projevovat soucit k okolním lidem - rodiče jsou pro potomky zpravidla hlavním vzorem. Pokud dítě doma vidí, že si členové rodiny váží jeden druhého, chovají se k sobě s úctou, naučí se respektovat nejen sebe samotného, ale respektuje i druhé (což je poté přeneseno i do školy na spolužáky). Dítě by mělo být vychováváno ke zdravému sebevědomí - jediné tak se nebude bát úspěšného řešení konfliktů. Rodiče by si měli všimnout všech změn v chování svých dětí, a když něco není v pořádku, včas situaci podchytit - i takto může být odhalena počáteční fáze šikanování. Šikana je totiž ve velké většině případů známkou nefunkčního systému - rodiče by měli se školou, kterou jejich dítě navštěvuje, spolupracovat, napomáhat jí a mít na paměti, že přestože má škola mnoho zdrojů podpory, má ve svém počínání i spoustu omezení (Fieldová, 2009).

Pokud budeme hovořit o šikaně přímo ve školském zařízení, prevencí se zabývá tzv. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Zde je vyučujícím nabídnuto hned několik doporučení, jak předcházet šikaně a vytvořit tak bezpečné prostředí - jedná se například o pokyn, aby škola respektovala individualitu a identitu každého jedince, odmítala násilí a zneužívání moci v jakékoliv podobě, dále radí, aby byla (mimo školní řád) nastavena ještě navíc určitá třídní pravidla chování, na kterých se shodnou samotní žáci a jako důležité považuje též zvolení

důsledků a postihů za případné porušení - to může napomoci u žáků správnému vnímání závažnosti daných druhů chování. Podstatu správné prevence na škole tvoří též funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy (o výskytu porušení pravidel u jednotlivých žáků či jiných rizikových faktorech). Metodický pokyn též uvádí, že škola by měla zajišťovat rozvoj a podporu pedagogů v podobě dalšího vzdělávání o problematice šikany - např. školení metodika prevence, výchovného poradce, popřípadě třídních učitelů, kteří by pak díky těmto znalostem měli pravidelně zajišťovat třídnické hodiny, prostřednictvím kterých má být žákům dán bezpečný prostor pro reflexi vlastních zkušeností, vztahů ve škole a efektivně se zde naučí řešit konfliktní situace (Metodický pokyn [online] 2016).

Existuje pestrá paleta metod, přístupů, opatření a zásad, jak předcházet (případně čelit) šikaně. V první řadě sem patří informovanost o stádiích, aktérech a příčinách šikanování a porozumění dané situaci (Bendl, 2003).

Říčan a Janošová (2010) rozdělují prevenci šikany (potažmo konkrétních opatření a aktivit) na různých úrovních.

- Prevence na úrovni školy jako celku - do této úrovně skupiny patří především správná organizace a technika vedení dozorů, dále vytvoření školního řádu, který obsahuje zákaz fyzických útoků a násilí, pěstování zásad ohleduplnosti, soucitu, solidarity. Důležitá je i vzájemná soudržnost vyučujících a jejich možnost se spolehnout na ředitele školy. Prevence zahrnuje i vytrvalost pedagogů, kteří by měli vštěpovat žákům hodnotu úcty ke každé lidské bytosti a statečnosti v ochraně slabších v případném nebezpečí - to může být zahrnuto ve výuce tzv. etické výchovy (Říčan, 1995). Důležitým prvkem prevence je otevřeně podněcovat informovanost žáků i rodičů ohledně tématu šikany už v průběhu nejranějších ročníků ZŠ a nedílnou součástí úspěšného odolávání šikaně je i spolupráce mezi rodiči a pedagogy, která může podpořit i důvěru žáků ke svému okolí a případné svěřením se (Říčan a Janošová, 2010).
- Prevence na úrovni jednotlivých tříd - na této úrovni je vhodné pěstovat prevenci systematickým budováním lepšího třídního kolektivu (pospolitosti), ve kterém žáci drží při sobě a mohou si navzájem věřit. Dobrým způsobem je ptát se žáků na jejich názory či přání - např. s nimi diskutovat o tom, jak by se měl pedagog chovat k žákům, jak by se měli chovat žáci k sobě navzájem apod., přičemž děti vlastně sami zformulují zásady správného chování a vzájemného respektu (Říčan, 1995). Skvělou příležitostí k vzájemnému poznání, upevnění vztahů a vytvoření imunity proti třídní

šikaně jsou pro třídu např. víkendové rekreačně-zážitkové pobyty. Případný výskyt šikany může třídní učitel zjistit prostřednictvím anonymního dotazníku a následně zvolit vhodný postup k jejímu řešení (Říčan a Janošová, 2010).

- Prevence na úrovni jednotlivců - základem prevence na této úrovni je sledování potencionálních obětí (zvláště těch, které už někdy obětí byly) při běžných školních činnostech a práci, nebo vykonávání pravidelných individuálních rozhovorů s jednotlivými žáky - takové rozhovory mohou pomoci pedagogovi šikanované dítě lépe poznat.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Stanovení cílů výzkumu

Jelikož studie neustále potvrzují, že výskyt případů šikany či agrese mezi dětmi na školách postupem doby stále roste a zvyšuje se tak i závažnost a nebezpečnost projevů a forem násilí, je hlavním cílem praktické části této práce zjistit, zda (popřípadě v jaké míře) se šikana, násilí či agrese vyskytuje mezi žáky na druhém stupni Základní školy v Telči.

Díličními cíly práce je odhalit, o jaké formy šikany se převážně konkrétně na této základní škole jedná, jestli (popřípadě komu) by se oběť v případě ubližování svěřila a v neposlední řadě zjistit, jak vnímají žáci prevenci šikany a agresivity na jejich základní škole a jak jsou o šikaně jako takové informováni.

8 Stanovení předpokladů výzkumu

Předpoklad č. 1

Alespoň 20 % žáků druhého stupně vybrané ZŠ bylo někdy obětí šikany.

Předpoklad č. 2

V případě osobní zkušenosti se šikanou v roli přihlížejícího by se častěji svěřily někomu z okolí dívky než chlapci.

Předpoklad č. 3

Alespoň 70 % studentů z druhého stupně dané ZŠ zná význam pojmu „kyberšikana“.

9 Metodologie výzkumu

K získání potřebných dat byla využita metoda kvantitativního výzkumného šetření, konkrétně dotazníku. „Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků, nebo pozorování“ (Hendl, 2005). Výhodou uvedené metody je pro žáky především anonymita. Pocit jistoty, který z ní pramení, může zvýšit počet pravdivých údajů pro výzkum - zvláště když se jedná o takto citlivé téma. Metoda je vhodná i z hlediska toho, že záměrem bylo získat co nejvíce informací od velkého počtu respondentů. Dotazník je sestaven z předem připravených, pečlivě formulovaných otázek, které jsou záměrně řazeny v určitém logicky uspořádaném sledu. Odpovídání respondentů probíhá písemně. (Chráška, 2007). Vznik některých otázek našeho dotazníku byl

inspirován dotazníkem od psychoterapeuta Dr. Michala Koláře, ostatní byly formulovány na základě studia ostatní odborné literatury, přizpůsobeny především výzkumnému cíli práce.

Dotazník se skládá z celkem 18 otázek, různě strukturovaných - se snahou, aby byly co nejméně náročné na pochopení respondentů. Úvodní text dotazníku obsahuje instrukce ke správnému vyplnění, poděkování a též upozornění, že celý dotazník je anonymní, tudíž není na místě se bát odpovídat pravdivě. Prvních devět otázek je uzavřených, zaměřených spíše obecněji. Slouží především ke zmapování informovanosti žáků o problematice šikany, jejich osobního přístupu a názoru, popřípadě k zjištění jejich pocitů z preventivního programu školy týkajícího se šikany. Desátá otázka je otevřená - žákům je zde dán prostor pro vyjádření vlastního nápadu či názoru, co by mohlo pomoci šikanu z jejich školy odstranit. Otázky 11. - 16. jsou zaměřeny na osobní zkušenosti žáků se šikanou v roli svědka, 17. a 18. otázka dotazníku jsou pak zaměřeny na zkušenosti se šikanou v roli oběti. Pokud se respondent se šikanou (ať už v roli přihlížejícího, nebo v roli oběti) nikdy nesešel, byla v dotazníku možnost určité otázky přeskočit. Jednalo se o takové, které konkretizují formy a podoby šikany v daných situacích, nebo se zabývají chováním a postupy žáků v těchto případech.

Výzkum byl organizován po předchozí dohodě s ředitelem ZŠ Telč, Masarykova Mgr. Karlem Navrátilem během měsíce října roku 2019. Autorka této bakalářské práce dotazníky v papírové podobě v jednotlivých třídách školy osobně rozdala a žákům připomněla důležité instrukce k postupu. Respondenti nebyli nijak časově omezeni a v průběhu samotného vyplňování byla možnost se na cokoliv zeptat.

10 Popis lokality výzkumu, zpracování získaných výsledků a informací

Šetření bylo provedeno ve školním roce 2019/2020 a to v Kraji Vysočina na jedné ze dvou základních škol ve městě Telč - konkrétně ZŠ Masarykova. Celkem čítá aktuálně 382 žáků (z toho na prvním stupni 10 tříd obsahujících dohromady 205 žáků, na druhém stupni 8 tříd a v nich 177 žáků).

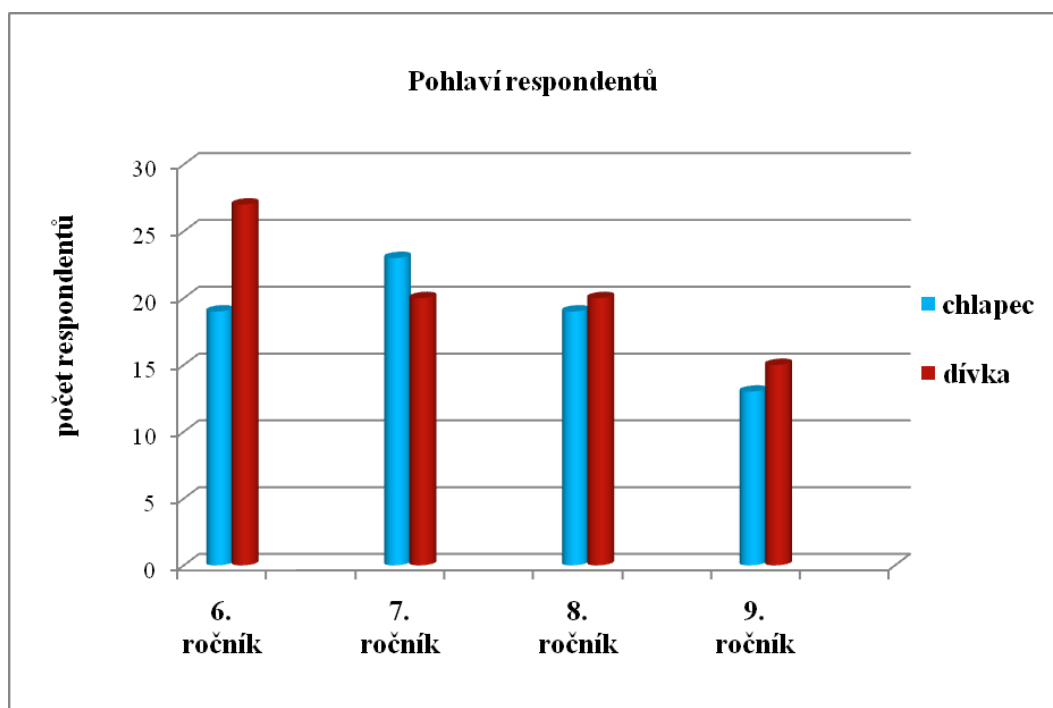
Na prvních deset otázek odpovídalo všech 156 žáků druhého stupně ZŠ, na ostatní otázky odpovídali žáci pouze, pokud měli někdy osobní zkušenosti se šikanou.

Následující stránky jsou věnovány výsledkům výzkumu - jsou zde interpretovány a zhodnoceny jednotlivé odpovědi respondentů pomocí grafů a tabulek:

Otázka č. 1: *Jsem DÍVKA x CHLAPEC?*

Záměrem první otázky bylo zjistit pohlaví respondenta. Výzkum byl proveden ve všech třídách druhého stupně základní školy. Zúčastnili se ho všichni žáci, kteří byli zrovna přítomni ve škole - dohromady tedy dotazník vyplnilo 156 ze 177 žáků, kteří na škole studují (z tohoto počtu odpovídalo 82 dívek a 74 chlapců). Graf č. 1 znázorňuje zastoupení dívek a chlapců v jednotlivých ročnících ZŠ. Tabulka č. 1 znázorňuje počet žáků a procentuální zastoupení pohlaví napříč ročníky.

Graf č. 1

Tabulka č. 1

Pohlaví respondentů								
	6 ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
chlapec	19	41 %	23	53 %	19	49 %	13	46 %
dívka	27	59 %	20	47 %	20	51 %	15	54 %

* procenta vyjadřují počet procent z celkového počtu žáku v ročníku

Tabulka č. 1 znázorňuje, že z šestých ročníků dotazník zodpovědělo 41 % chlapců a 59 % dívek, ze sedmých ročníků 53 % chlapců a 47 % dívek, z osmých ročníků 49 % chlapců a 51 % dívek a z devátých ročníků 46 % chlapců a 54 % dívek.

Otázka č. 2: *Probíhají u vás ve škole nějaké diskuse, sezení, nebo besedy o šikaně?*

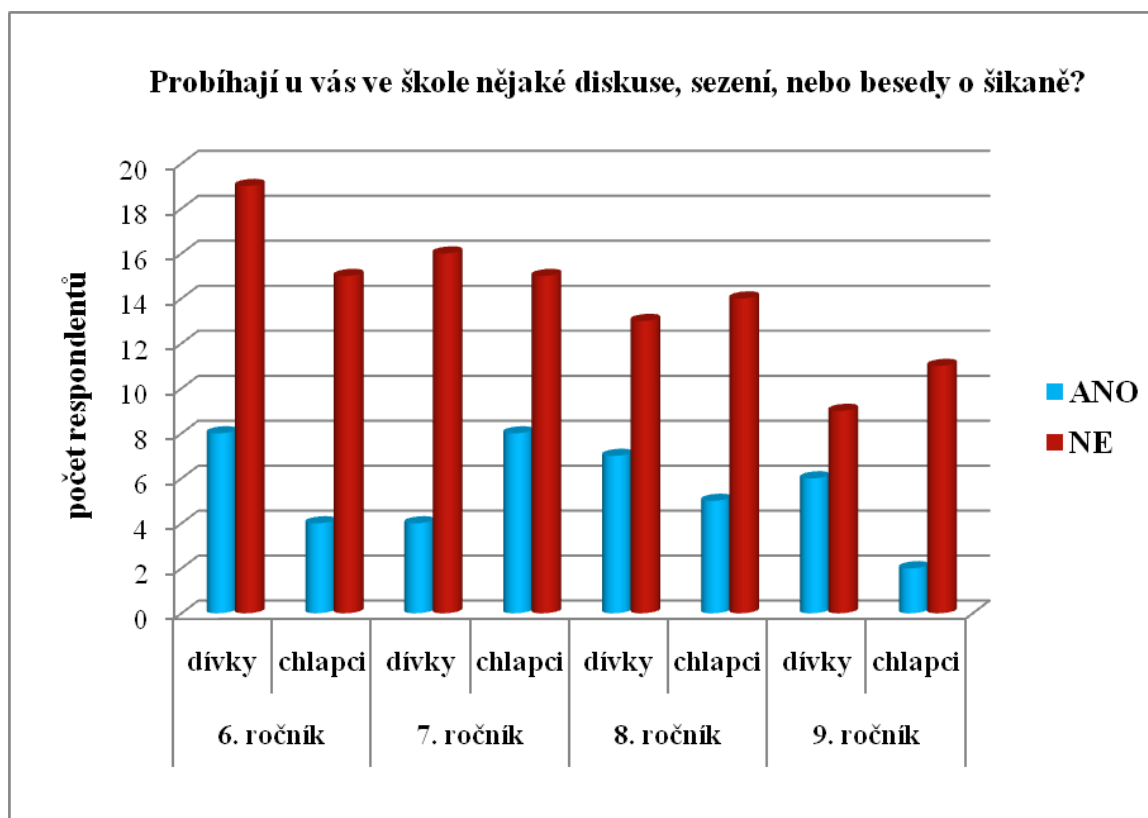
Na druhou otázku byl možný pouze výběr z odpovědí ANO nebo NE. Byla kladena především za účelem zjistit, jak vnímají prevenci šikany na škole samotní žáci. Je třeba zde upozornit na fakt, že i přestože určití žáci odpověděli „NE“, nemusí to nutně znamenat, že na škole žádné diskuse neprobíhají. Může to svědčit například o tom, že besedy probíhají, jenom nejsou dost efektivní, a proto si ani respondenti nevybavují, že by nějaké kdy proběhly.

V následující tabulce č. 2 a grafu č. 2 můžeme vidět přehled počtu odpovědí napříč všemi ročníky, přičemž jsou zde ještě v rámci každého ročníku rozděleny odpovědi dívek a chlapců.

Tabulka č. 2

Probíhají u vás ve škole nějaké diskuse, sezení, nebo besedy o šikaně?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	Dívky	chlapci	dívky	chlapci
ANO	8	4	4	8	7	5	6	2
NE	19	15	16	15	13	14	9	11

Graf č. 2

Z tabulky č. 2 (stejně tak i z grafu č. 2) je patrné, že převažovala odpověď „NE“ - většina žáků si tedy myslí, že na jejich škole žádné diskuse či sezení o šikaně neprobíhají. Pokud bychom brali v úvahu souhrnně celý druhý stupeň, odpověď „NE“ zaškrtno celkem 112 žáků, tj. 72 % z celkového počtu respondentů. Odpověď „ANO“ zaškrtno pouhých 44 žáků, tj. 28 % z celkového počtu.

Otázka č. 3: Myslíš si, že by tyto diskuse (sezení, besedy) o šikaně měly probíhat u vás ve škole častěji?

Třetí otázka byla kladena za účelem zjištění, jak vnímají žáci druhého stupně význam případných preventivních školních sezení (diskusí, besed) ohledně šikany - zda se jim zdají podstatné a přínosné, nebo zbytečné. Žáci zde mohli volit z celkem tří možných odpovědí. První variantou mohli vyjádřit svou náklonnost k častějším sezením, pokud zvolili druhou možnost odpovědi, nepřijdou jim tato sezení příliš důležitá a třetí variantou mohli vyjádřit, že se jim sezení zdají naprosto bezvýznamná, zbytečná. Následující tabulka č. 3 (a na další straně graf č. 3) znázorňují četnost volby odpovědí příslušníků jednotlivých pohlaví napříč všemi ročníky:

Tabulka č. 3

Myslíš si, že by tyto diskuse (sezení, besedy) o šikaně měly probíhat u vás ve škole častěji?								
*	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
A	22	13	12	17	13	15	7	6
B	3	4	5	3	6	2	5	4
C	2	2	3	3	1	2	3	3

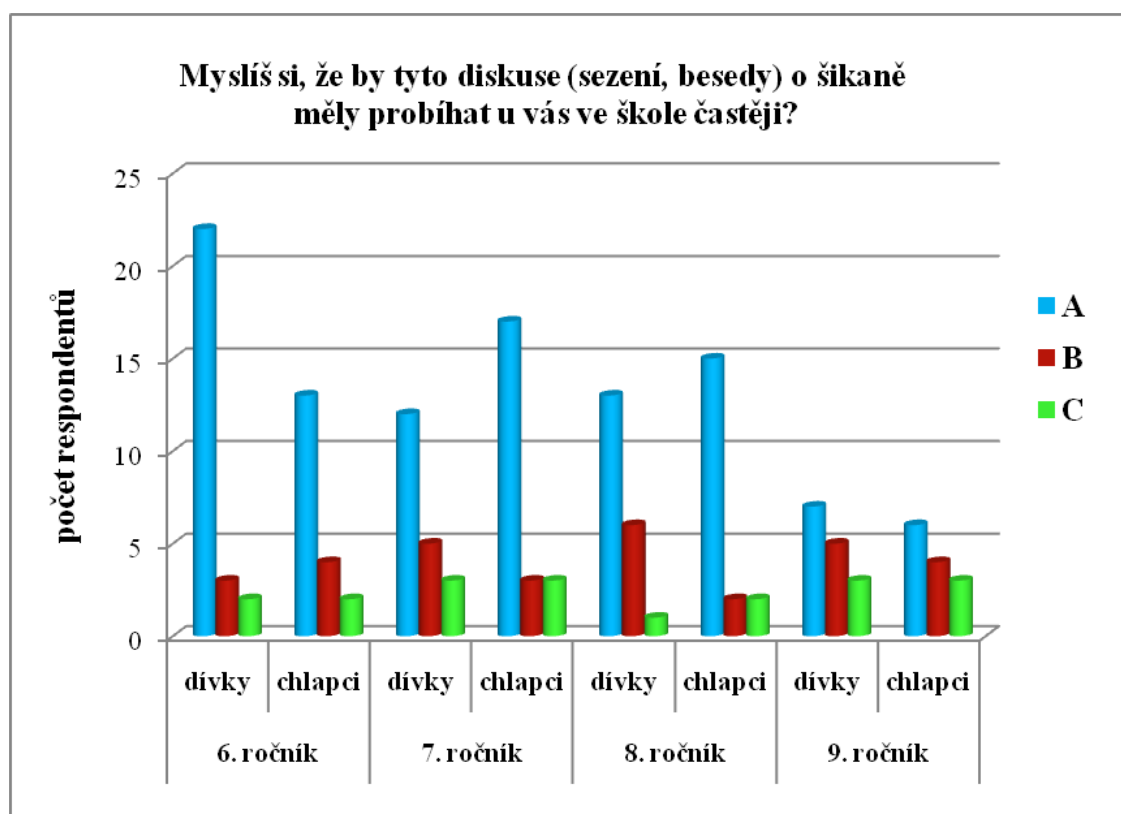
* Celé znění odpovědí A, B a C:

A: Ano, myslím si, že by se někteří spolužáci nad svým špatným chováním vůči ostatním zamysleli.

B: Spíše ne, není to důležité, spolužáci by si ze sezení dělali jenom srandu a nebrali je vážně.

C: Ne, myslím si, že jsou tato sezení zbytečné, ničemu by stejně nepomohla.

Graf č. 3

Z tabulky č. 3 i grafu č. 3 je zřejmé, že napříč všemi ročníky převažovala odpověď A (v grafu č. 3 zobrazeno modrou barvou) - většina žáků druhého stupně je tedy názoru, že by besedy o šikaně měly probíhat v jejich škole častěji, než se konají nyní. Malou změnu můžeme registrovat u devátých ročníků, kde sice též převažuje odpověď A, ale není zde tak radikální rozdíl v počtech respondentů. Můžeme tedy soudit, že s přibýváním věku se žákům zdají sezení o šikaně na jejich škole méně podstatná.

Z celkového počtu 156 respondentů druhého stupně ZŠ zaškrtno celkem 105 žáků odpověď A - to činí 67 %. Celkem 32 žáků (tj. 21 % z celkového počtu odpovídajících) si myslí, že by jejich spolužáci případná sezení nebrali vážně a tudíž není třeba je pořádat ve škole častěji. Jako bezvýznamné či zbytečné považuje diskuse o šikaně 19 žáků (tj. 12 %). Z výsledků tedy vyplývá, že více než polovina žáků druhého stupně by ocenila, kdyby na jejich škole probíhaly besedy o šikaně častěji. Výše zmíněné skutečnosti tedy mohou školu motivovat a inspirovat k jejich častějšímu pořádání.

Otázka č. 4: Co znamená pojem KYBERŠIKANA?

Záměrem, proč byli žáci dotazováni na čtvrtou otázku, bylo zjistit, jaká je míra jejich informovanosti o konkrétním druhu šikany - a to kyberšikany. S postupem doby se šíří zakládání sociálních sítí a užívání moderních technologií u stále mladších a mladších dětí, s čímž by měl souviset i jistý druh prevence (nejen) ve školách. Proto nás zajímalo, kolik procent dětí zná význam pojmu „kyberšikana“. Žáci mohli vybírat z celkem čtyř navržených odpovědí, přičemž pouze jedna z nich označovala správnou definici. Následující tabulka č. 4 (a graf č. 4 na další straně) ukazují četnost správných odpovědí napříč všemi ročníky námi zkoumané ZŠ:

Tabulka č. 4

Co znamená pojem KYBERŠIKANA?								
*	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
A	2	4	0	0	0	0	0	0
B	1	0	0	0	0	0	0	0
C	24	14	20	22	20	19	15	13
D	0	1	0	1	0	0	0	0

* Celé znění odpovědí A, B, C a D:

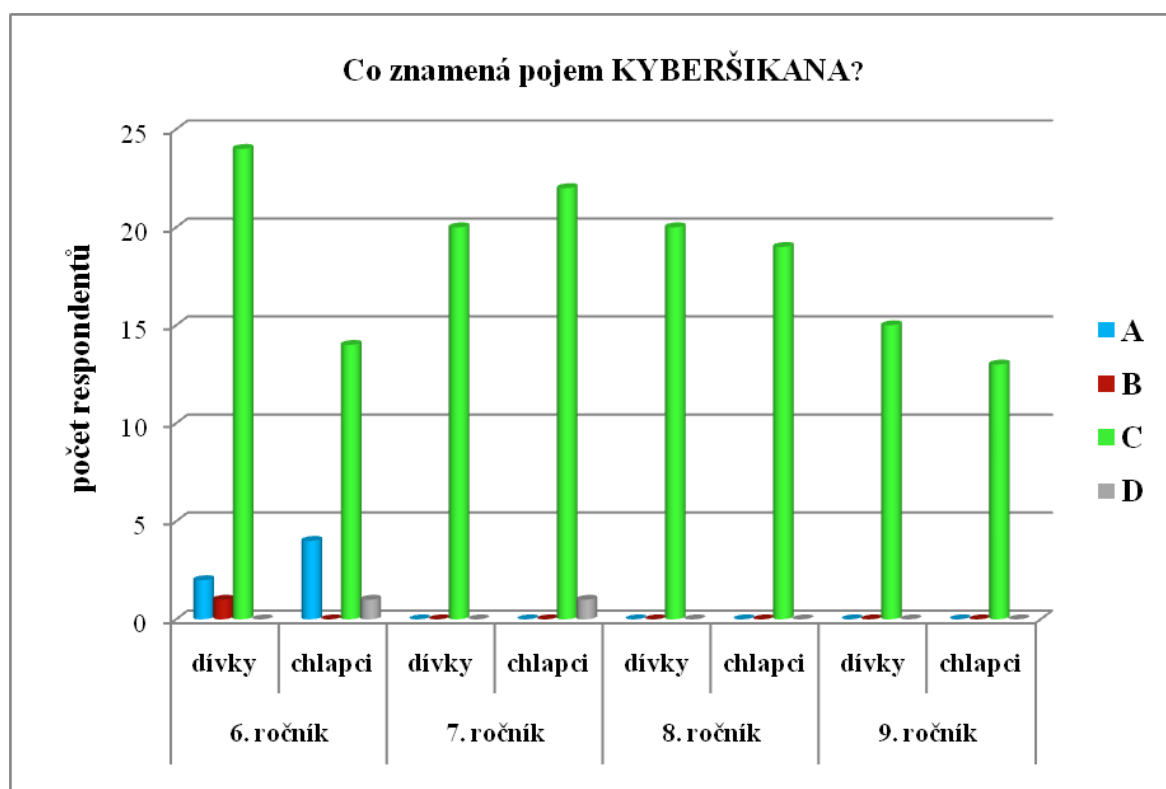
A: Šikana, při které je užito fyzického násilí (kopání, strkání apod.).

B: Šikana mezi žáky druhého stupně ZŠ.

C: Šikana prostřednictvím internetu a moderních technologií.

D: Šikana v zaměstnání.

Graf č. 4

Z tabulky č. 4 a grafu č. 4 vyplývá, že pojmu „kyberšikana“ rozumí správně naprostá většina žáků druhého stupně dané ZŠ. Správnou definici (tj. odpověď C, v grafu č. 4 označenou zelenou barvou) zaškrtnulo celkem 147 z celkových 156 respondentů - to činí 94 %. Z výsledků je viditelné, že špatné odpovědi žáků se vyskytovaly nejvíce v 6. třídách (celkem osmkrát) a pouze jedenkrát v sedmém ročníku. Všichni žáci osmých a devátých tříd pojmu rozumí správně, chybovost zde byla nulová. Z výzkumu je tedy patrné, že se informovanost o šikaně rozvíjí přirozeně s růstem věku dětí.

Otázka č. 5: *Pokud je Ti někdo ze spolužáků nesympatický, jak se k němu chováš?*

Pátá otázka byla kladena za účelem zjištění, jak jsou mezi sebou žáci druhého stupně schopni zvládat vzájemné nesympatie. Měli zde možnost výběru z celkem pěti předem vytvořených variant, které obsahují různě závažné formy chování, jež mohou děti vůči takovým spolužákům uplatňovat. Následující tabulka č. 5 (pro lepší přehlednost též graf č. 5) znázorňuje přehled četnosti jednotlivých odpovědí:

Tabulka č. 5

Pokud je Ti někdo ze spolužáků nesympatický, jak se k němu chováš?								
*	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
A	15	8	8	18	11	13	14	10
B	0	0	1	1	5	4	0	0
C	0	1	2	0	1	0	1	1
D	0	0	2	0	0	0	0	0
E	12	11	7	4	6	2	0	2

* Celé znění odpovědí A, B, C, D a E:

A: Nevšímám si ho, ignoruji ho.

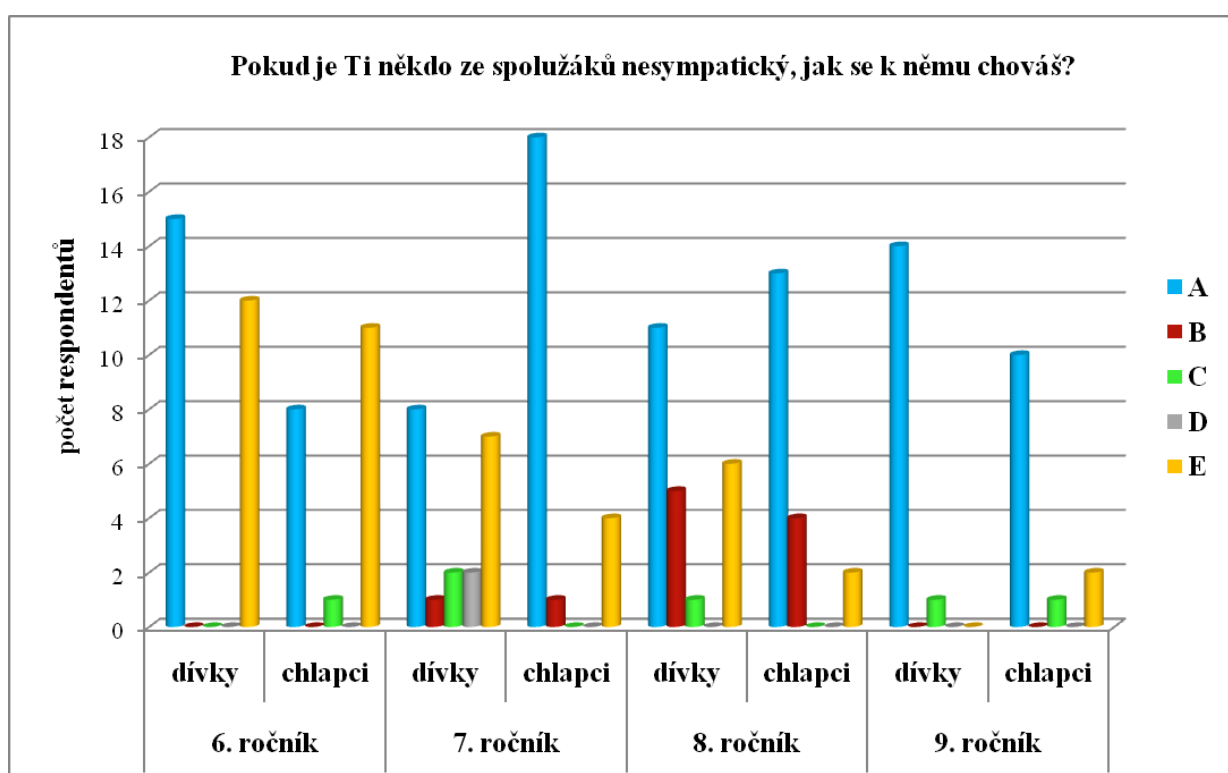
B: Nadávám mu.

C: Říkám o něm ošklivé věci, aby ho neměli rádi i ostatní, pomlouvám ho.

D: Biju ho.

E: Chovám se k němu tak, jako ke všem ostatním.

Graf č. 5

V tabulce č. 5 a grafu č. 5 si můžeme povšimnout, že v šestých třídách převažují odpovědi A nebo E - výzkum nám tedy ukazuje, že žáci mladších ročníků jsou spíše méně konfliktní - k nesympatickým spolužákům se buď chovají jako ke všem ostatním, nebo si jich

jednoduše nevšímají. Pouze jeden respondent z řad chlapců odpověděl, že užívá formu pomluv. V sedmých ročnících můžeme vidět drobný nárůst respondentů (překvapivě především z řad dívek), kteří přiznali, že takového spolužáka bijí (2 dívky), pomlouvají (2 dívky), nebo mu nadávají (1 dívka a 1 chlapec). V osmých a devátých ročnících postupně ubývá odpovědí E (v grafu č. 5 zobrazeno žlutou barvou) - ve velké většině tedy žáci volí spíše ignoraci, než že by volili k nesympatickému spolužákovi neutrální přístup. Za zmínku rozhodně stojí i poměrně velký výskyt volby odpovědi B (tj. nadávání nesympatickému spolužákovi) v osmých ročnících, kde tuto variantu zvolilo celkem 5 dívek a 4 chlapci z celkového počtu 39 žáků.

Pokud budeme nahlížet na výsledky četnosti jednotlivých odpovědí na otázku č. 5 v rámci celého druhého stupně, nejvíce volili žáci odpověď A (tj. ignorace, v grafu č. 5 zobrazeno modrou barvou) - celkem odpověď zaškrtno 97 studentů (tj. 62 % z celkového počtu respondentů), druhou nejčastěji vybranou pak byla odpověď E (tj. „Chovám se k němu tak, jako ke všem ostatním.“, v grafu č. 5 označeno žlutou barvou) - zaškrtno ji celkem 44 žáků (tj. 28 % z celkového počtu dotazovaných). Odpovědi B, C a D potom zvolilo zbylých 10 % z celkového počtu respondentů.

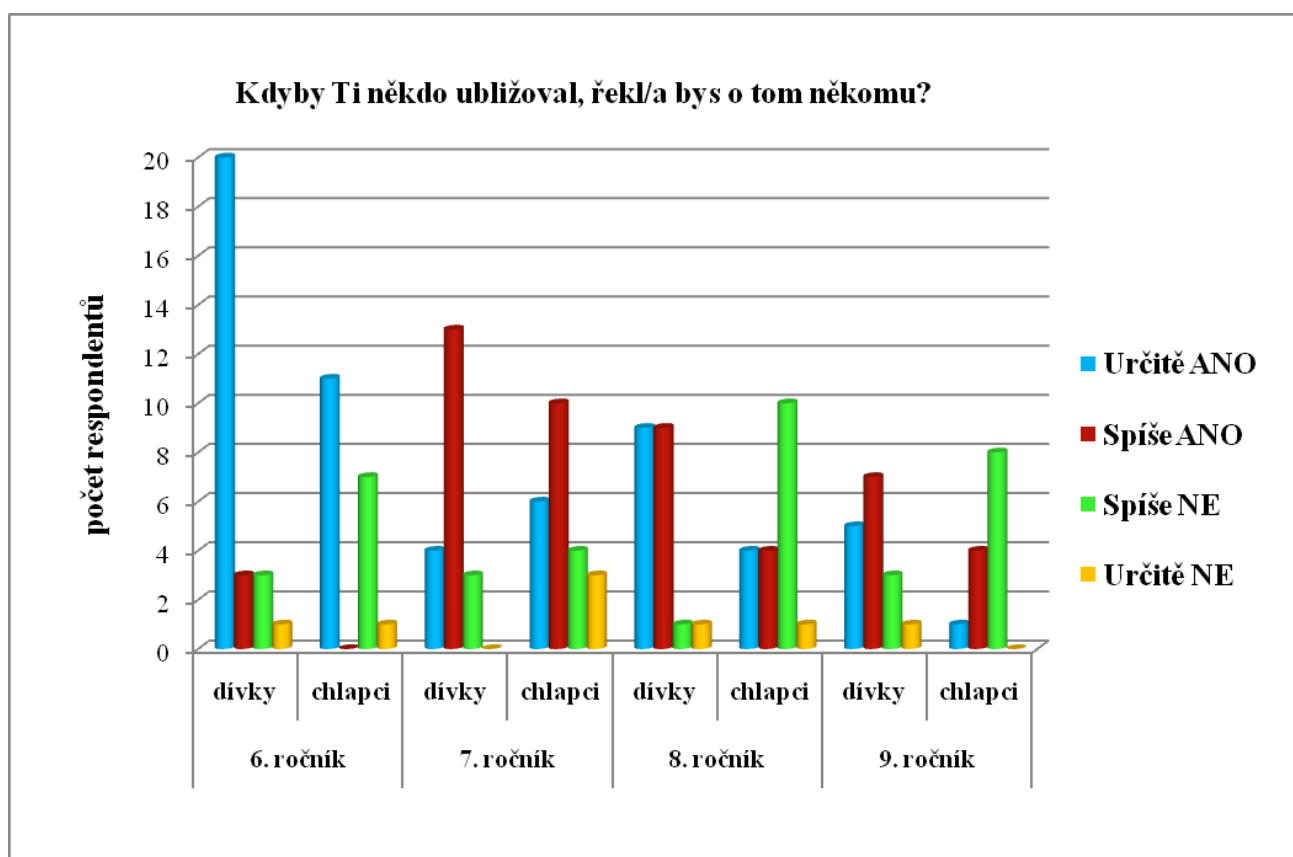
Otázka č. 6: *Kdyby Ti někdo ubližoval, řekl/a bys o tom někomu?*

V životě dětí, ale i dospělých, je velmi podstatné vědět, že pokud se k člověku někdo chová povýšeně, agresivně či jakkoliv jinak nevhodně, je potřeba o problému s někým mluvit, nenechat si ho pro sebe. Cílem kladení šesté otázky bylo zjistit, jestli by žáci při hypotetické situaci, kdy by jim někdo ubližoval, uměli správně reagovat - tedy se někomu svěřit. Na výběr zde měli z celkem čtyř připravených odpovědí různých stupňů. V následující tabulce č. 6 a grafu č. 6 jsou znázorněny počty odpovědí žáků napříč všemi ročníky druhého stupně ZŠ:

Tabulka č. 6

Kdyby Ti někdo ubližoval, řekl/a bys o tom někomu?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
Určitě ANO	20	11	4	6	9	4	5	1
Spíše ANO	3	0	13	10	9	4	7	4
Spíše NE	3	7	3	4	1	10	3	8
Určitě NE	1	1	0	3	1	1	1	0

Graf č. 6

Zajímavým faktem je, že z grafu č. 6 a tabulky č. 6 (viz výše) je patrný rozdíl v přístupu jednotlivých pohlaví. Z celého druhého stupně by se spíše nebo určitě nikomu v případě ubližování nesvěřilo celkem 13 dívek (z celkového počtu 82 dívek) - tj. 16 % a 34 chlapců (z celkového počtu 74 chlapců) - tj. 46 %. Lze tedy říci, že téměř polovina chlapců druhého stupně dané ZŠ by se v případě, že by se stali obětí šikany, nikomu nesvěřila. Výsledky děvčat jsou v tomto případě výrazně nižší, což je možná způsobeno obecně větší citlivostí dívek.

Z tabulky č. 6 a grafu č. 6 též vyplývá, že přístup jednotlivých ročníků k tomu, zda by se někomu svěřili, se poměrně liší. V nejmladší dotazované věkové kategorii (šesté třídě) volilo odpověď A (tj. určitě ano, v grafu č. 6 označeno modrou barvou) z celkových 46 žáků celkem 31 (tj. 67 %). V sedmém ročníku si můžeme povšimnout změny - většina žáků (konkrétně 23 ze 43 dotazovaných, tj. 53 %) zaškrtnla odpověď B (tj. spíše ano, v grafu č. 6 označeno červenou barvou). Postupně s přibývajícím věkem se tedy jistota žáků v tom, že by se někomu svěřili, snižuje. To nám potvrzují i výsledky osmých a devátých ročníků, kde kromě poměrně časté odpovědi B (tj. spíše ano) již narůstá i počet odpovědí C (tj. spíše ne, v grafu č. 6 označeno zelenou barvou) - v každé třídě tuto odpověď zaškrtnlo 11 žáků.

Z výzkumu vychází i skutečnost, že v každém ročníku se nachází alespoň jeden žák/žákyně, který by se v případě, že by mu někdo ubližoval, určitě nikomu nesvěřil (v šestém a osmém ročníku je to jedna dívka a jeden chlapec, v sedmém 3 chlapci a v devátém jedna dívka). V grafu č. 6 můžeme vidět odpověď D (tj. určitě ne) označenou žlutou barvou. K tomu, aby se děti nebály komukoliv svěřovat ohledně problematiky šikany, by mohly ve škole dopomoci například častější diskuse či sezení, kde by se téma probíralo, nebo samozřejmě citlivější přístup rodičů či blízkého okolí dítěte, čímž by se mohla zvýšit důvěra.

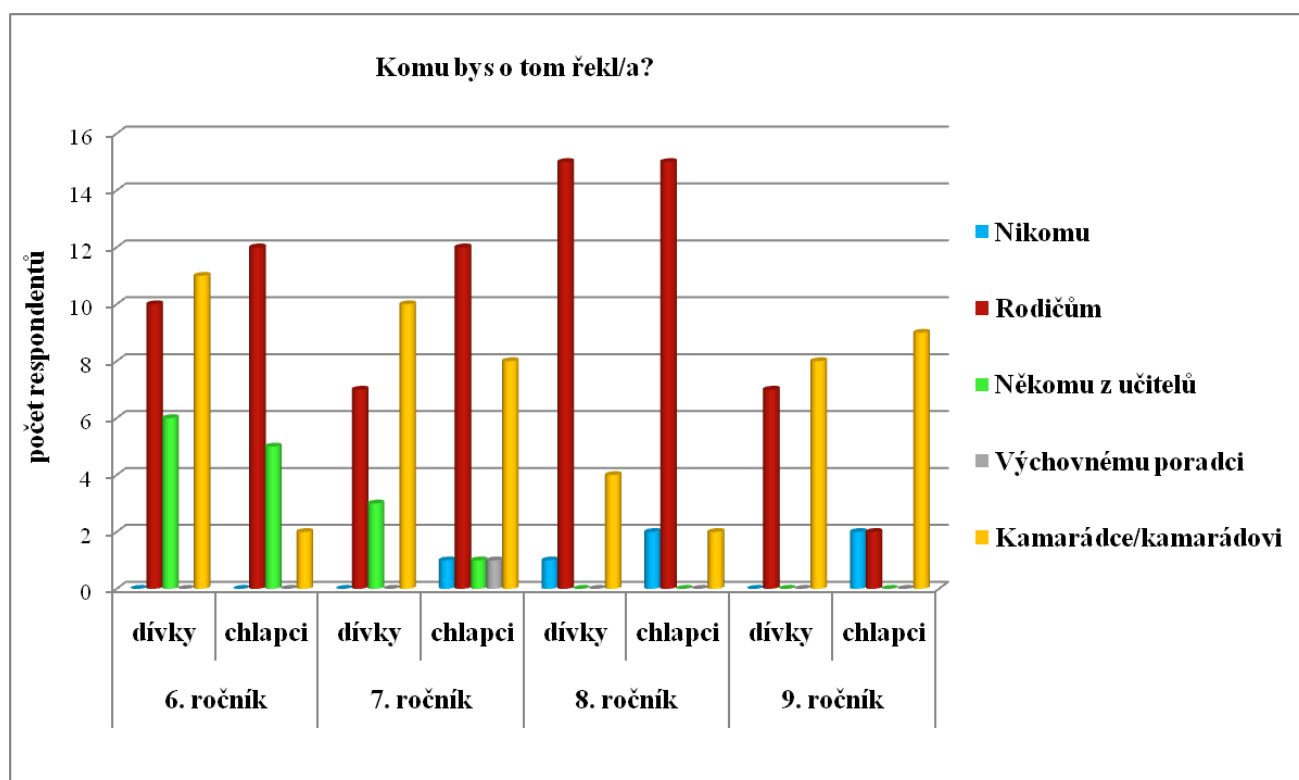
Otázka č. 7: Komu bys o tom řekl/a?

Záměrem sedmé otázky bylo zjistit, komu by se žák v případě, že je mu ubližováno, svěřil. Velkou roli zde hraje důvěra k okolí, kterou musí dítě disponovat. Respondenti zde mohli volit z celkem pěti navržených možností, popřípadě zde byl volný prostor pro dopsání jiných odpovědí, než byly nabídnuty - tedy vlastních. V tabulce č. 7 (a též v grafu č. 7 na následující straně) je zobrazen počet zastoupení jednotlivých odpovědí žáků ve všech ročnících:

Tabulka č. 7

Komu bys o tom řekl/a?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	Dívky	chlapci
Nikommu	0	0	0	1	1	2	0	2
Rodičům	10	12	7	12	15	15	7	2
Někomu z učitelů	6	5	3	1	0	0	0	0
Výchovnému poradci	0	0	0	1	0	0	0	0
Kamarádce/kamarádovi	11	2	10	8	4	2	8	9

Graf č. 7

Z tabulky č. 7 a grafu č. 7 vyplývá, že největší důvěru mají žáci ke svým rodičům, nebo kamarádům. Celkem 80 žáků (tj. 51 % z celkového počtu dotazovaných) druhého stupně dané ZŠ zvolilo odpověď B (tj. rodičům), celkem 54 žáků (tj. 35 %) zaškrtnulo variantu E (tj. kamarádce/kamarádovi). Z výsledků tedy vyplývá, že žáci nemají přílišnou důvěru k zaměstnancům školy - učitelům nebo výchovnému poradci, spíše by upřednostnili rodinu či blízké kamarády. Někomu z učitelů by se dle výzkumu svěřilo pouze 6 dívek a 5 chlapců z šestých ročníků a 3 dívky a 1 chlapec ze sedmých ročníků (v grafu č. 7 zobrazeno zelenou barvou). Výskyt odpovědi, že by se v případě šikany svěřil žák/žákyně učiteli, naprosto vymizel v osmých a devátých ročnících - zde by se někomu z učitelského sboru nesvěřil vůbec nikdo z dotazovaných. Lze tedy říci, že důvěra k učitelům s růstem věku studentů klesá. Překvapující skutečností je, že ze všech dotazovaných (celkem 156 žáků) uvedl pouze jeden chlapec ze sedmého ročníku, že by se svěřil výchovnému poradci (v grafu č. 7 zobrazeno šedou barvou). Nabízí se zde tedy otázka, zda mají žáci dané ZŠ povědomí o funkci pozice výchovného poradce a vědí, že je zde možnost řešit problémy ohledně šikany či násilí právě s ním.

Za zmínku určitě stojí i fakt, že celkem 6 respondentů uvedlo, že by se v případě osobní zkušenosti se šikanou nesvěřilo nikomu (v grafu č. 7 zobrazeno modrou barvou).

Tento postoj uvedl 1 chlapec ze sedmé třídy, 1 dívka a 2 chlapci z osmé a 2 chlapci z deváté třídy - lze tedy říci, že se jedná převážně o starší věkovou kategorii. Důvody, proč by se daní žáci nikomu nesvěřili, mohou být různé - nejčastějším bývá strach, nebo pocit slabosti.

U sedmé otázky byl kromě předpřipravených variant i prostor pro vlastní odpovědi, který pár žáků využilo. Jeden chlapec a jedna dívka z osmého ročníku uvedli, že kdyby jim někdo ubližoval, svěřili by se v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež „ZASTÁVka“ v Telči, což je velmi dobrá volba a je zřejmé, že i v poměrně malém městě jako je Telč, je takové zařízení pro děti přínosem. Jedna žákyně šesté třídy uvedla, že by se svěřila někomu, koho osobně nezná. Zřejmě okolo sebe nemá nikoho, ke komu má důvěru, proto by jí pomohla případná pomoc od nezávislé osoby. Podobný důvod může mít i odpověď žáka sedmé třídy, ten by se dle jeho slov šel svěřit panu školníkovi, což může mít několik příčin - buď se s panem školníkem může nějak osobně znát, nebo by naopak rád využil pomoci od někoho neznámého stejně jako v předchozím případě, tentokrát ale z personálu školy.

Otázka č. 8: Proč podle Tebe někteří lidé šikanují ostatní?

Osmá otázka byla kladena za účelem zjistit důvod, proč někteří lidé záměrně ubližují druhým a to pohledem samotných dětí. Na výběr zde měli několik variant, přičemž byla možnost po zvážení zaškrtnout i více z nich, popřípadě na volné místo dopsat nějaký vlastní názor. Každý žák tedy mohl vybrat jakýkoliv počet variant, vždy ale minimálně jednu. Tabulka č. 8 a graf č. 8 (viz níže) zobrazují, kolikrát byla každá odpověď v rámci každého ročníku zaškrtnuta:

Tabulka č. 8

Proč podle Tebe někteří lidé šikanují ostatní?				
	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
A	29x	20x	28x	22x
B	13x	15x	19x	13x
C	1x	5x	1x	2x
D	3x	11x	7x	5x
E	25x	31x	28x	24x
F	21x	20x	25x	15x

* Celé znění odpovědí A, B, C, D, E a F:

A: Je to pro ně zábava, aby se nenučili.

B: Láká je nad někým rozhodovat, mít nad někým moc.

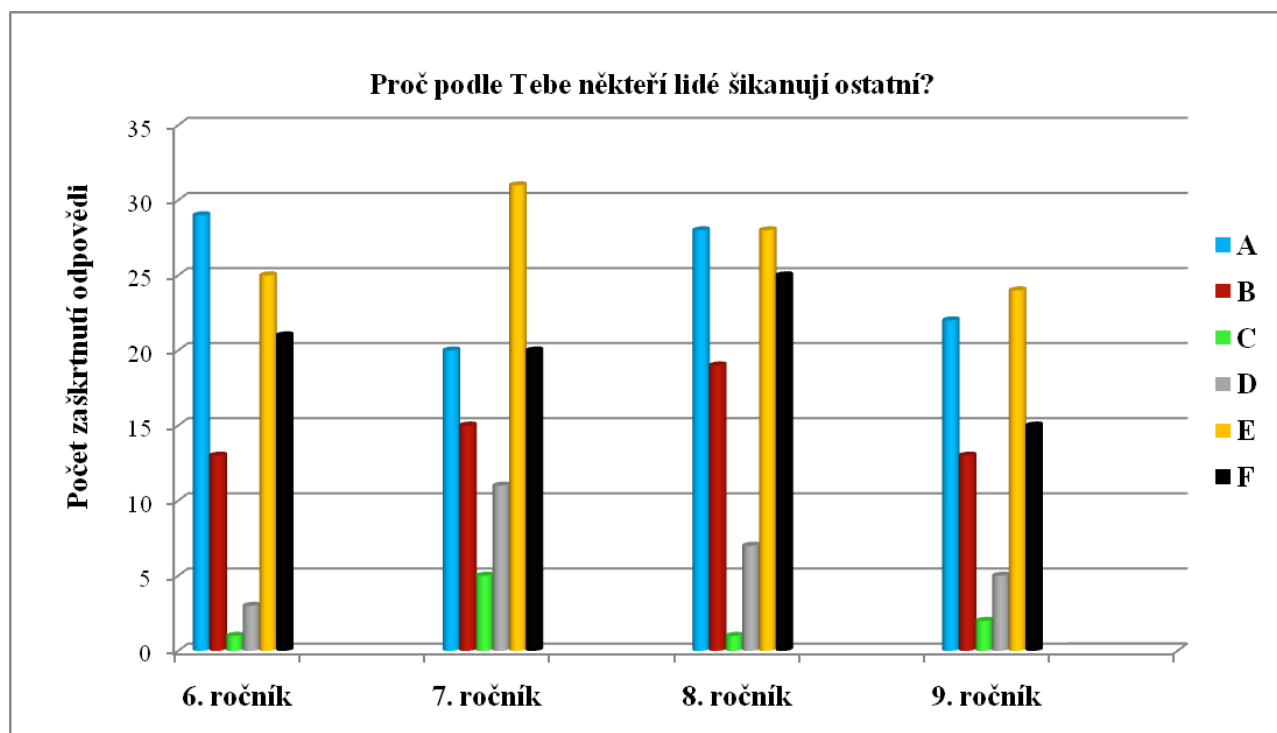
C: Protože to viděli v televizi (např. v nějakém filmu) a chtějí to také vyzkoušet.

D: Někoho se snaží napodobit, vyrovnat se mu.

E: Chtějí být pro ostatní zajímaví, středem pozornosti.

F: Je jim ubližováno někým jiným a tak si vylévají zlost na ostatní.

Graf č. 8

Graf č. 8 nám prezentuje, kolikrát byly zaškrtnuty jednotlivé odpovědi. Výsledky ukazují, že u respondentů převažovaly odpovědi A a E, z čehož vyplývá, že mezi žáky převažuje názor, že agresori šikanují především z důvodu nudy a touhy být středem pozornosti, zajímavými. Možnost A (tj. Je to pro ně zábava, aby se nenudili, v grafu č. 8 zobrazeno modrou barvou) zvolilo celkem 99 žáků (tj. 63 % z celkového počtu respondentů celého druhého stupně ZŠ), možnost E (tj. Chtějí být pro ostatní zajímaví, středem pozornosti, v grafu č. 8 zobrazeno žlutou barvou) zaškrtnulo celkem 108 žáků (tj. 69 % z celkového počtu respondentů). Variantu B (tj. Láká je nad někým rozhodovat, mít nad někým moc, v grafu č. 8 zobrazeno červenou barvou) zaškrtnulo 38 % z celkového počtu respondentů. Výzkum ukazuje, že poměrně velmi malá část žáků (6 % z celkového počtu dotazovaných) si myslí, že agresori šikanují z důvodu, že by to viděli v televizi v nějakých násilných filmech (v grafu č. 8 zobrazeno zelenou barvou). Celkem 26 žáků (tj. 17 % z celkového počtu respondentů) je

názoru, že agresori se snaží svými činy někomu vyrovnat či někoho napodobit (v grafu č. 8 zobrazeno šedou barvou). Výsledky nám též ukazují, že 81 žáků (tj. 52 % z celkového počtu dotazovaných, v grafu č. 8 zobrazeno černou barvou) je názoru, že agresorovi může být ubližováno někým jiným a proto si vylévá zlost na někoho druhého.

Stejně jako u předchozí otázky byl i zde prostor pro vlastní odpovědi studentů. Tuto možnost využily například dvě dívky z osmého ročníku. První z nich uvedla, že agresor může šikanovat kvůli konfliktům z minulosti, které s obětí měl, druhá je názoru, že agresora ubližování baví, je to pro něj jistá forma zábavy, chce vyjít z davu, umí využít slabosti oběti a šikanování je pro něj díky tomu snazší. Zajímavý je i názor jednoho chlapce ze šesté třídy, který odpověděl, že šikanující nesnese, že je někdo v něčem lepší, danému závidí, a proto mu nějakým způsobem ubližuje.

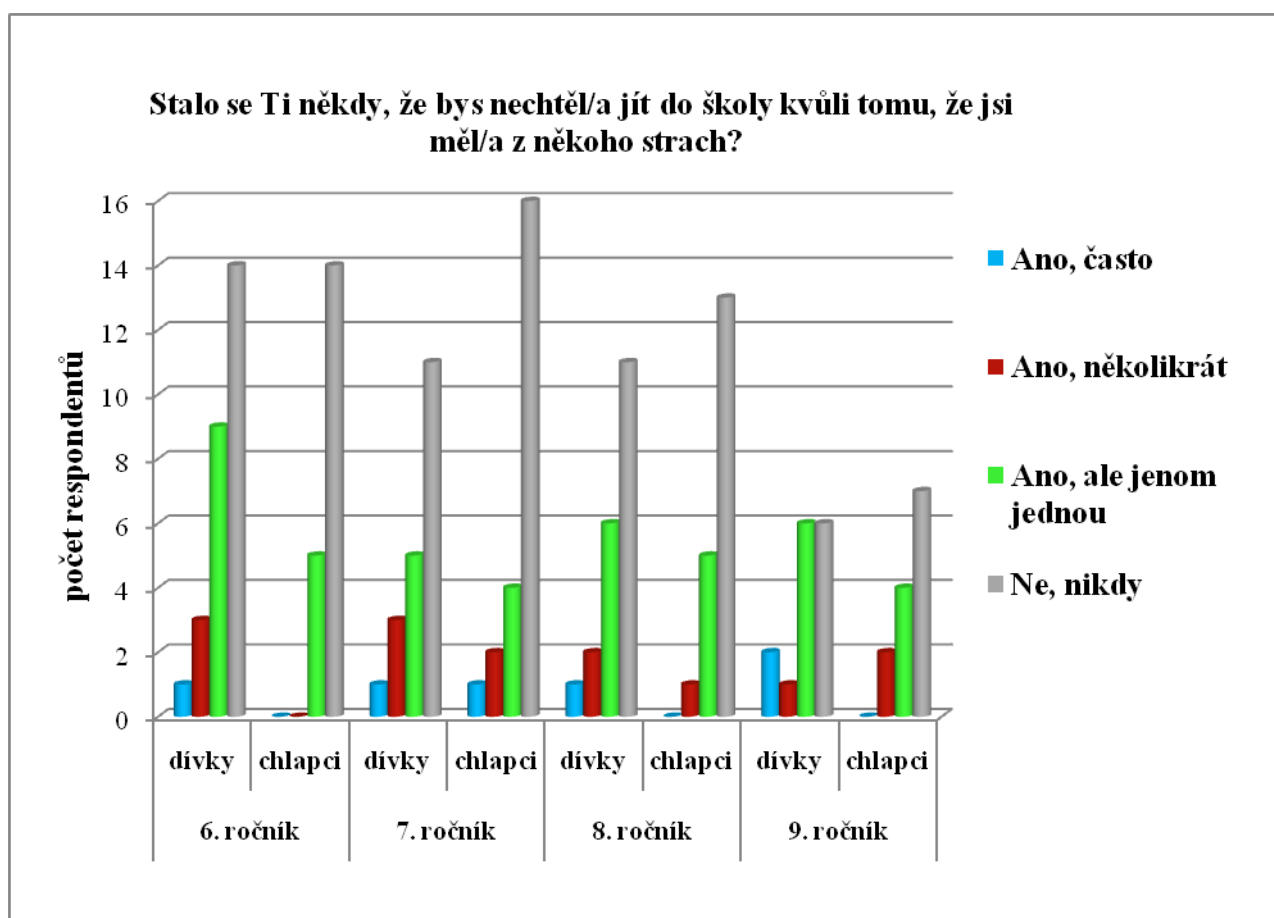
Otázka č. 9: *Stalo se Ti někdy, že bys nechtěl/a jít (nebo nešel/nešla) do školy kvůli tomu, že jsi měl/a z někoho strach (že by se Ti například posmíval, nebo Ti ubližoval)?*

Záměrem deváté otázky bylo zjistit, jestli měl někdy někdo z žáků dané ZŠ strach jít do školy právě z důvodu šikany (a to jakékoliv její formy či stupně vážnosti), případně odhalit, jaké množství dětí se takto bálo. Respondenti mohli volit z celkem čtyř připravených variant, které se stupňují podle míry těchto záměrných absencí ve škole kvůli strachu. Následující tabulka č. 9 a graf č. 9 ukazují přehled počtu jednotlivých odpovědí napříč všemi ročníky druhého stupně námi zkoumané školy:

Tabulka č. 9

Stalo se Ti někdy, že bys nechtěl/a jít do školy kvůli tomu, že jsi měl/a z někoho strach?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
Ano, často	1	0	1	1	1	0	2	0
Ano, několikrát	3	0	3	2	2	1	1	2
Ano, ale jenom jednou	9	5	5	4	6	5	6	4
Ne, nikdy	14	14	11	16	11	13	6	7

Graf č. 9

Z tabulky č. 9 a grafu č. 9 vyplývá, že většině žáků se nikdy nestalo, že by nechtěli jít (nebo nešli) do školy z důvodu, že by měli z někoho strach - odpověď D (tj. ne, nikdy, v grafu č. 9 zobrazeno šedou barvou) zaškrtno celkem 92 respondentů z celého druhého stupně dané ZŠ (tj. 59 % z celkového počtu 156 žáků). Procentuální převahu této odpovědi jsme ale předpokládali větší. Poměrně často volenou variantou byla totiž odpověď C (tj. ano, ale jenom jednou, v grafu č. 9 zobrazeno zelenou barvou). Takto odpovědělo celkem 44 respondentů - můžeme tedy říci, že 28 % žáků druhého stupně námi zkoumané ZŠ se alespoň jednou stalo, že měli strach jít do školy právě kvůli obavám z někoho druhého, což je poměrně vysoký počet. Zajímavých faktem je, že i zbývající dvě varianty odpovědí v každém ročníku vždy někdo zvolil - celkem 14 žáků druhého stupně tento strach z někoho z okolí a tudíž strach z návštěvy školy pocítilo dokonce několikrát (viz odpověď B, v grafu č. 9 zobrazeno červenou barvou) - v šestém, osmém a devátém ročníku takto odpověděli vždy 3 žáci, v sedmém ročníku dokonce 5 žáků. Důležité je též podotknout, že celkem 6 žáků druhého stupně (konkrétně 5 dívek a 1 chlapec) uvedlo, že tento strach pocítují často (odpověď A, v grafu č. 9 zobrazeno modrou barvou). Zřejmá je zde tedy převaha těchto pocitů u dívek.

Otázka č. 10: Co by podle Tebe mohlo pomoci odstranit ubližování a šikanu ze školy?

Napiš vlastními slovy:

Desátou otázkou byl dětem dán prostor pro vyjádření vlastních nápadů a názorů, jak by šlo prostředí jejich školy udělat bezpečnějším a jak by se z něj dala šikana či násilí odstranit. Otázka byla kladena jako otevřená, žáci tedy mohli na volné místo psát vlastními slovy své připomínky. Názory žáků bychom měli i v problematice šikany považovat za velmi podstatné, vyjadřují jimi své pocity a mnohdy nás mohou inspirovat k lepšímu přístupu či prevenci, protože se na danou věc můžeme podívat právě jejich očima. Na následujících řádcích jsou vypsány některé zajímavé odpovědi žáků příslušných ročníků, které vycházejí z šetření:

6. ročník:

Zajímavým faktem je, že celkem 5 odpovědí napříč šestými ročníky se shodovalo. Celkem 4 dívky a 1 chlapec uvedli stejnou odpověď, a to - „Zlepšit kolektiv ve třídě.“ To může svědčit o jejich nespokojenosti se vztahy uvnitř třídy, popřípadě mohou mít sami nějakou osobní zkušenost se šikanou právě v třídním prostředí. Dále při vyplňování dotazníku dva chlapci navrhli, že by se mohli nainstalovat kamery ve všech prostorech kromě záchodů, aby všechny situace někdo hlídal a řešil, což může svědčit o strachu z míst uvnitř školy, kde třeba nejsou žáci pod úplným dozorem vyučujících, zkrátka o nedůvěře ke školnímu prostředí.

Velmi důležité je zdůraznit skutečnost, že celkem 3 žáci (z toho 2 dívky a 1 chlapec) odpověděli: „Nepomůže nic.“ V tomto tvrzení můžeme vidět jistou beznaděj a ztracený pocit bezpečí v jejich uvažování, což je velmi alarmující.

Níže jsou uvedeny další zajímavé názory ostatních - někteří by například ocenili, kdyby se o šikaně více mluvilo na třídnických hodinách, jiní vidí souvislost agresorů s jejich rodinným původem - což potvrzuje Martínek (2009) - viz teoretická část této práce a kapitola o agresorech. Dokonce se zde objevil i názor po vzoru přísloví „Oko za oko, zub za zub.“:

„Možná se k šikanátorům chovat tak, jak se chovají oni k nám. Taky bych je zbil, když si dovolují na ostatní!“

„Je to podle mě na rodičích, když to děti prožívají doma, je pak těžký se to odnaučit. Bohužel jsou rodiče, kterým je to úplně jedno, pak ho to musí odnaučovat někdo jiný, třeba ve škole.“

„Podle mě se to dá řešit tím, že si s tím člověkem, co někoho šikaneje, zkusí někdo jinej promluvit a říct mu, že to není správné. Třeba to ani sám neví, že se to nedělá. Tohle bych řešila na třídnických hodinách. No a nebo je poslat na kurz sebeovládání.“

„Já bych ty, co ubližují, dala do zvláštní školy, tam by je naučili, jak se chovat.“

7. ročník:

V sedmém ročníku převažovaly odpovědi stylu: „Více to řešit s učiteli, mluvit o tom, kontrolovat to.“ - takto odpovídalo 25 z celkových 43 žáků (tj. 60 %). I u žáků těchto tříd se stejně jako u předchozího ročníku objevily odpovědi s podtextem beznaděje a skepse: „Nic nepomůže, všechno je zbytečné, šikana tu bude stejně pořád.“ - v tomto duchu odpovědělo celkem 6 žáků z celkových 43, což je poměrně hodně.

Níže jsou uvedeny další zajímavé odpovědi, kde si můžeme povšimnout, že někteří z žáků vidí smysl v řešení šikany například tím, že by se více pořádaly různé besedy (což nám potvrzují i výsledky otázky č. 3), nebo lepším stmelením třídního kolektivu a snaha o vzájemné snížení řešení jednotlivých rozdílů mezi spolužáky ze třídy. Všimněme si hned první uvedené odpovědi - žák se zde shoduje s názorem Chromého (2010), který tvrdí, že kyberšikana skýtá agresorovi díky možné anonymitě pocit jistoty, že jeho jednání nikdo neodhalí a nedostavují se tedy pocity viny, popřípadě špatné svědomí:

„Nejvíc je tady ta kyberšikana, takže bych udělala nějaký sezení, kde by někdo třeba řekl příklady těch obětí (kam až to zašlo a tak) aby si ostatní uvědomili, co prožívají. Takhle se každéj umí schovat za obrazovku nebo display a nikdo ho nedopátrá.“

„Zkusil bych říct ostatním ze třídy, aby mezi sebe do kolektivu všechny brali a nepovyšovali se nad ty, co třeba nemají dobrý známky, nebo se neoblíkají moderně.“

„Ti, co ubližují, stejně vždycky učitelům akorát naslibují, že toho nechají a pak se to vrátí. Jedině je poslat do nějakých výchovných ústavů.“

8. ročník:

V osmém ročníku vyjádřilo celkem 5 žáků (z toho 3 dívky a 2 chlapci) názor, že by se ubližování ve škole mohlo omezit díky zvýšenému dozoru o přestávkách. Z podobných výpovědí nám plyne, že tito žáci pocítují v pedagogovi jistou oporu, pocit bezpečí, protože

v jeho přítomnosti „by mu nikdo neubližoval“. I u tohoto ročníku se drží stále poměrně velký počet jedinců, kteří jsou názoru, že by snížení výskytu šikany mohlo pomoci častější mluvení o této problematice (diskuse, besedy apod.) - uvedlo to 23 žáků (z celkového počtu 39).

Studenti osmých ročníků nám ukazují, že s rostoucím věkem počty odpovědí s prvkem beznaděje a skepse ohledně možnosti omezení šikany na jejich škole ještě více narůstají. Z celkových 39 žáků osmých tříd takto odpovědělo 5 dívek a 4 chlapci.

V dalších výpovědích se objevuje například nápad vrátit stejná (tedy přísnější) pravidla, jako měli kdysi rodiče žáků, nebo se s vrstevníky více stýkat i ve volném čase a tím snížit možnou vzájemnou nenávist:

„Já bych nastolil tvrdší režim, jako měli třeba naši rodiče, co říkali.“

„Možná kdyby se zlepšila důvěra mezi náma a učitelem, mohlo by se jim víc lidí svěřit a nedusit to v sobě.“

„Podle mě to někdy ani vyřešit nejde, když to dítě vidí odmala doma rvačky a hádky, přijde mu to normální a ani učitelé ho to nemají šanci odnaučit.“

„Kdybysme se mezi sebou víc respektovali a třeba víc chodili ven i ve volném čase, vztahy mezi někým ze třídy by se zlepšily.“

9. ročník:

Ve výsledcích výpovědí respondentů devátých ročníků se nám opět vyskytuje poměrně velký počet názorů, že šikana by se ve škole mohla omezit častějšími rozhovory či diskusemi na toto téma. Podobnému názoru se přiklonilo celkem 18 z celkového počtu 28 studentů (tj. 64 %). Osm z těchto čtrnácti ještě navíc zdůraznilo, že mluvením o šikaně si spolužáci ve větší míře uvědomí vážnost jejích důsledků, protože běžně se nad tím nezamyslí.

V níže zmíněných výpovědích můžeme vidět již názory poměrně ucelené a promyšlené, jedná se již o vyšší věkovou kategorii, respondenti jsou tedy vyspělejší. Žáci se zde například již zamýšlejí nad tím, že šikana v raném věku může přerůst v následnou kriminalitu v dospělosti - stejný názor sdílí i Bendl (2003), který uvádí, že agresori z řad žáků mívají v budoucnu v dospělosti prokazatelně více konfliktů se zákonem, než ostatní (zastavením tohoto chování může být jejich kriminalita v dospělosti snížena). Z výsledků dále vyplývá, že respondenti devátých ročníků již vnímají více i míru nebezpečí kyberšikany

v souvislosti se sociálními sítěmi, nebo si uvědomují, že šikana se může objevovat i v budoucím zaměstnání:

„Nic nepomůže, vždycky se najde někdo, kdo si s někým nesedne, nemá stejnou povahu a není tak vyspělý, aby věděl, že si ho nemá všímat. Ale stejné to bude jednou i v práci.“

„Učitelé to nemají jednoduché, ti, co šikanují, jsou většinou lháři, takže je těžké přijít na to, co je vlastně pravda. Ale jestli se to nevyřeší včas, pak je z toho i kriminalita do budoucna, až budou dospělí.“

„Možná jde odstranit tu šikanu, co se děje ve škole, ale na sociálních sítích se pak každý schová za obrazovku a ubližování je jednodušší, to už podle mě nepřestane.“

„Pomohlo by, kdyby učitelé nedávali najevo, kdo je „ten horší“, protože činitelé si pak vytipují snadno oběť.“

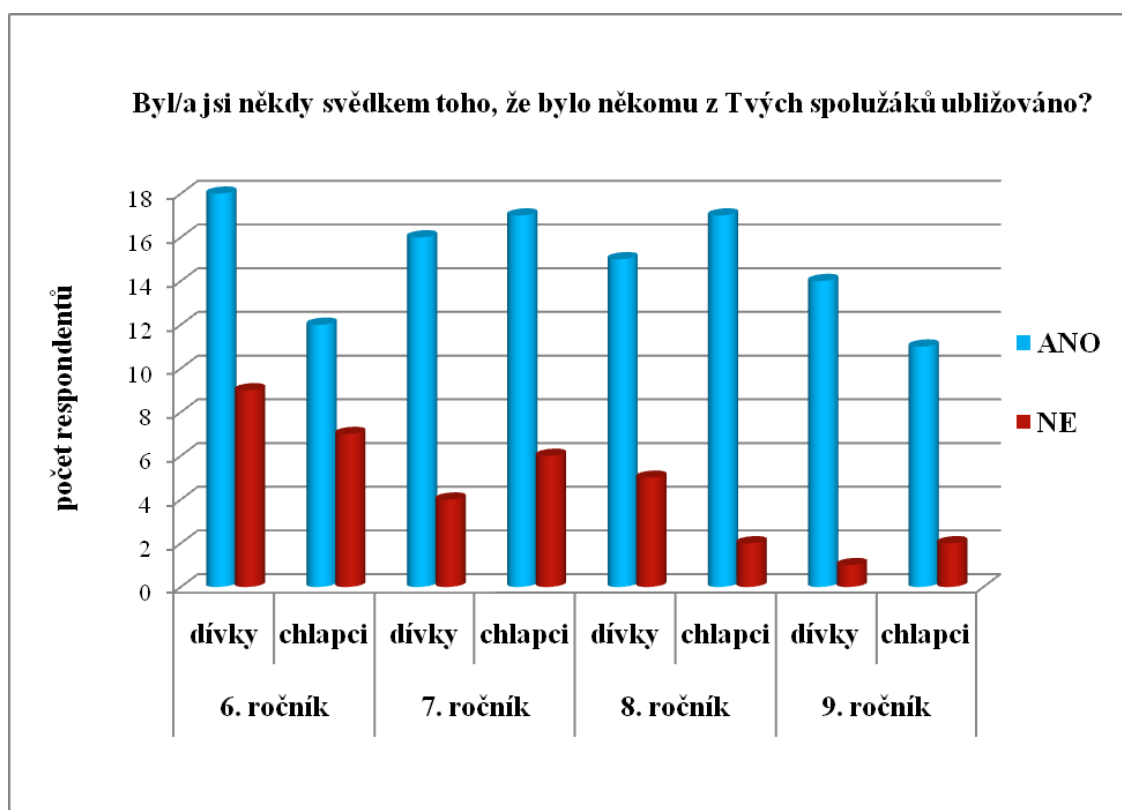
Otázka č. 11: *Byl/a jsi někdy svědkem toho, že bylo někomu z Tvých spolužáků ubližováno?*

Tato otázka byla kladena za účelem zjistit, kolik žáků má osobní zkušenost se šikanou v roli přihlížejícího. Následující tabulka č. 10 a graf č. 10 ukazují přehled četnosti odpovědí ano X ne napříč všemi ročníky námi zkoumané ZŠ:

Tabulka č. 10

Byl/a jsi někdy svědkem toho, že bylo někomu z Tvých spolužáků ubližováno?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ANO	18	12	16	17	15	17	14	11
NE	9	7	4	6	5	2	1	2

Graf č. 10

Z grafu č. 10 a tabulky č. 10 vyplývá, že většina respondentů volila odpověď A (tj. ano, v grafu č. 10 zobrazeno modrou barvou) - z celkových 156 žáků druhého stupně takto odpovědělo 120 (tj. 77 %), zbylých 36 respondentů (tj. 23 %) volilo odpověď B (tj. ne, v grafu č. 10 zobrazeno červenou barvou). Lze tedy říci, že více než tři čtvrtiny studentů druhého stupně někdy viděly, jak je někomu z jejich spolužáků ubližováno - což je poměrně velké číslo.

Následující otázky (č. 12 - č. 16) jsou zaměřeny na bližší specifikaci těchto situací, ve kterých bylo ubližováno spolužákům respondentů (například forem šikany, míst, kde probíhala, nebo pohlaví agresora a případné nahlášení šikany), tudíž na ně odpovídali pouze ti, kteří zaškrtili v otázce číslo 11 odpověď „ano“ (tj. celkem 120 žáků - v následujících otázkách budeme tedy počítat odpovědi pouze tohoto počtu studentů). Ostatní, kteří zaškrtili odpověď „ne“, mohli tyto dotazy přeskočit a pokračovat až na otázku č. 17.

Otázka č. 12: Zaškrtni, o jaké ubližování šlo (udělej fajfku u všech možností, které dotyčný spolužákovi dělá/udělal)

U dvanácté otázky měli respondenti nabídnutých celkem 13 variant různých druhů šikany. Žák mohl zaškrtnout jakýkoliv počet možností dle toho, kterých forem šikany byl někdy svědkem, popřípadě dopsat jakékoliv další formy šikany, které zde nabídnuty nebyly. Následující tabulka č. 11 znázorňuje, kolikrát byla každá varianta od žáků jednotlivých ročníků zaškrtnuta:

Tabulka č. 11

Zaškrtni, o jaké ubližování šlo:				
	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Posmívání, ponižování, pomluvy	27x	28x	30x	24x
Sprosté nadávky	25x	26x	21x	20x
Braní věcí (nebo jejich schovávání)	18x	15x	11x	5x
Nucení, aby dal dotyčný někomu peníze	0x	0x	0x	0x
Vymyšlení nevhodných přezdívek	16x	21x	20x	16x
Bití nebo fackování	14x	8x	4x	8x
Kopání, strkání	15x	15x	9x	13x
Ignorování	3x	3x	2x	4x
Zabavování svačiny	0x	0x	0x	0x
Vyhrožování	5x	4x	5x	5x
Příkazy k vykonávání ponižujících úkolů	3x	0x	1x	6x
Urážení rodičů dotyčného	13x	10x	15x	12x
Šikana prostřednictvím soc. sítí	5x	7x	18x	24x

Z tabulky č. 11 vyplývá, že nejčastěji zaškrtovali žáci první dvě varianty - tj. posmívání, ponižování, pomluvy, nebo sprosté nadávky. Celkem 109 z celkových 120 respondentů, kteří někdy zkušenost se svědectvím u šikany měli (tj. 91 %), vidělo, že se někdo jeho spolužákovi posmíval, ponižoval ho, nebo ho pomlouval. Svědkem sprostých nadávek bylo celkem 92 respondentů z celkových 120 (tj. 77 %), kteří někdy zkušenost s násilím v pozici přihlížejícího měli - což jsou poměrně velká procenta.

Z výsledků si můžeme povšimnout postupného přibývání výskytu šikany prostřednictvím sociálních sítí (Facebook, Messenger, Instagram apod.) s rostoucím věkem žáků. V šestých ročnících takto odpovědělo pouze 5 žáků z třiceti, v sedmých celkem 7 žáků z 33, v osmých je to již 18 žáků z 32 a v devátých výsledky vystoupaly až na 24 respondentů z celkových 25, kteří tento ročník navštěvují. Můžeme soudit, že přibývání projevů této formy

šikany souvisí s tím, že u starších dětí se již sociální sítě vyskytují u naprosté většiny studentů, zatímco v mladších ročnících se tento fenomén teprve postupně vyvíjí.

Překvapující skutečností je i poměrně vysoký výskyt fyzické šikany. Svědky bití nebo fackování bylo celkem 34 z celkových 120 respondentů, kteří mají osobní zkušenost se šikanou v roli přihlížejícího, kopání a strkání u svých spolužáků vidělo 52 žáků z celkových 120. Tyto vysoké hodnoty se vyskytují napříč všemi ročníky, není zde tedy viditelný rozdíl mezi jednotlivými věkovými kategoriemi. Naopak úplně nulové hodnoty napříč celým druhým stupněm jsme zjistili ohledně zkušeností s nucením, aby dal dotyčný někomu peníze, nebo zabavováním svačiny. U braní věcí (nebo jejich schovávání) je zajímavý postupný pokles výskytu s rostoucím věkem dětí - v šestých třídách se tato odpověď objevila 18x, v sedmých 15x, v osmých 11x a v devátých už jenom 5x. Poměrně vyšší výskyt se objevil i u svědectví ohledně případů, kdy byly žákům vymyšleny nevhodné přezdívky (uvedlo celkem 73 žáků druhého stupně), nebo někdo urážel jejich rodiče (uvedlo 50 žáků).

I u dvanácté otázky byl dán respondentům prostor pro případné dopsání jakýchkoliv dalších forem šikany, kterých byli svědkem. Jedná se o takové, jež zde nebyly předem nabídnuty. Tuto příležitost využil pouze jeden chlapec ze šestého ročníku, který uvedl, že viděl, jak spolužáci po někom ze třídy házeli kamení, což můžeme považovat za jistý druh fyzické šikany.

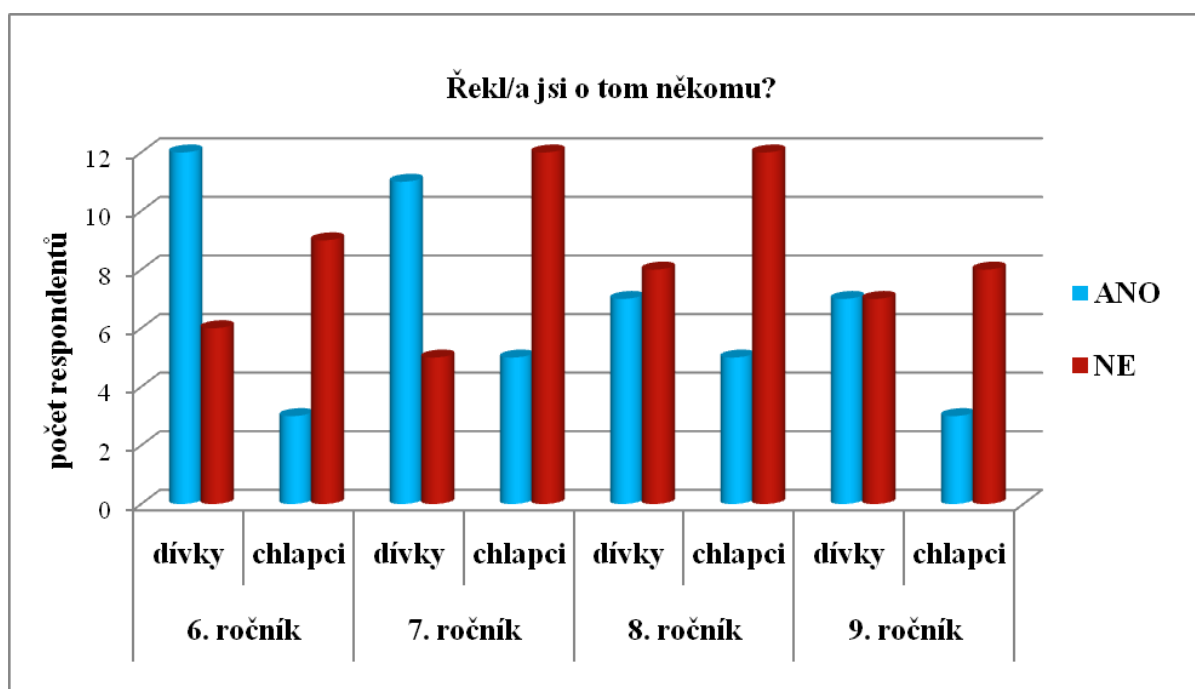
Otázka č. 13: Řekl/a jsi o tom někomu?

Třináctou otázkou jsme se snažili zjistit, kolik procent žáků situaci, kdy bylo některému z jejich spolužáků ubližováno, někomu nahlásilo. Byla zde možnost volby ze dvou variant, a to A (ano) a B (ne). Navíc zde byla položena jako otevřená jedna podotázka - pokud by o výskytu šikany žák někomu řekl, zajímalo nás, komu. Tím byla zkoumána i míra důvěry k lidem z okolí studentů. V následující tabulce č. 12 a grafu č. 11 můžeme sledovat výsledky, z nichž je možnost vyčíst, kolik respondentů druhého stupně z celkových 120 (kteří někdy byli svědkem šikany) výskyt šikany nebo násilí někomu nahlásilo.

Tabulka č. 12

Řekl/a jsi o tom někomu?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ANO	12	3	11	5	7	5	7	3
NE	6	9	5	12	8	12	7	8

Graf č. 11

Z tabulky č. 12 vyplývá, že celkem 53 žáků (tj. 44 % z celkového počtu 120) se o svém svědectví u šikany někomu svěřilo, zbylých 67 respondentů (tj. 56 % ze 120) o ubližování nikomu ze svého okolí nic neřeklo. Lze tedy konstatovat, že více žáků o šikaně nikomu neřeklo. Povšimněme si značného rozdílu mezi pohlavími respondentů - u chlapců napříč všemi ročníky vždy převažovala odpověď „ne“ (v grafu č. 11 zobrazeno červenou barvou) - odpovědělo tak celkem 41 chlapců z 57 v rámci druhého stupně ZŠ. U dívek je situace jiná - zatímco v šestých a sedmých ročnících můžeme vidět převahu odpovědi „ano“ (v grafu č. 11 zobrazeno modrou barvou), v osmých ročnících už se poměr mezi odpověďmi „ano“ a „ne“ téměř dorovnává (v devátých dokonce odpovědělo 7 dívek „ano“ a 7 dívek „ne“ - což nám ukazuje podíl odpovědí 50/50). Výzkum nám tedy zobrazuje, že nejčastěji se svěřují dívky - a to hlavně z mladších ročníků. Naopak většina chlapců se s osobní zkušeností se šikanou v roli svědka nikomu nesvěřila.

Pokud žáci odpověděli, že o případu šikany někomu pověděli, v následující podotázce byli dotazováni na konkrétní osobu. U šestých ročníků převažovala odpověď, že respondenti šli násilí nahlásit paní učitelce, v sedmých ročnících se nejvíce vyskytovala odpověď „rodičům“. Žáci osmých a devátých tříd se nejčastěji svěřili kamarádům. Můžeme zde tedy vidět jistý posun v důvěře žáků k členům jejich okolí - v mladších ročnících funguje spíše k pedagogům a rodičům, u starších se přesouvá ke kamarádům. Šest žáků devátých ročníků

uvedlo, že se v takové situaci svěřili svému přítelovi/přítelkyni, což souvisí s postupným navazováním prvních vztahů s přibýváním věku.

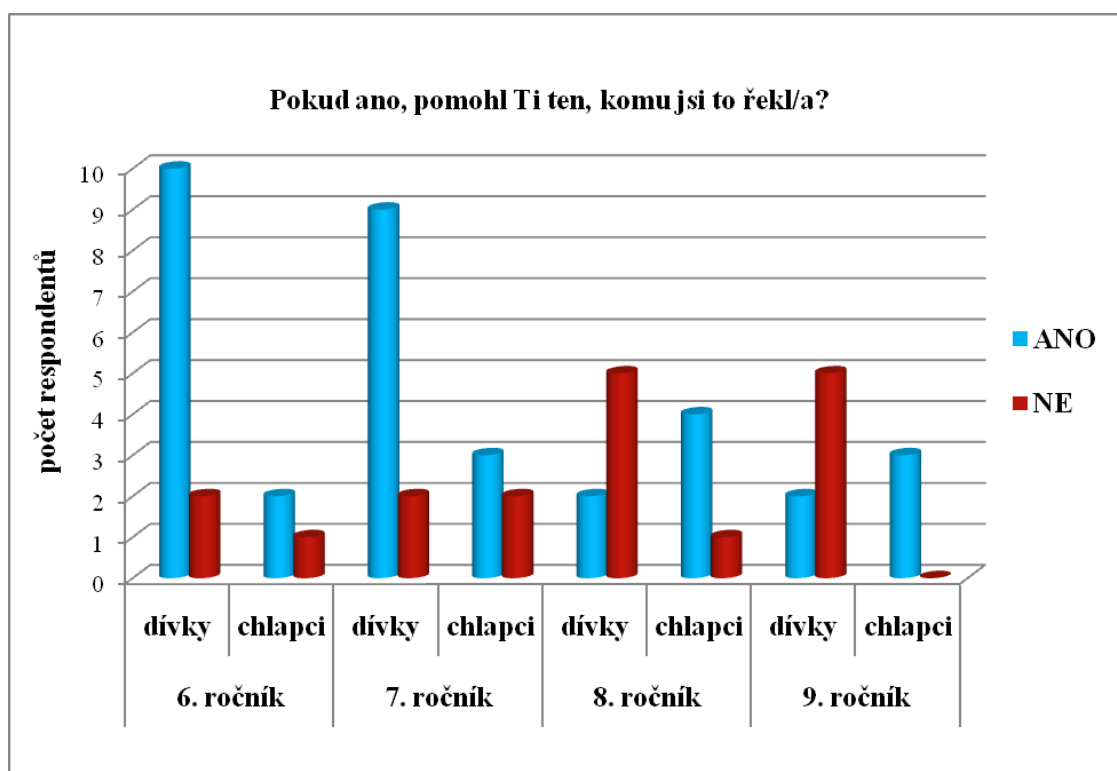
Otázka č. 14: *Pokud ano, pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a?*

Důvěra k okolí je podmíněna především tím, jestli žáci pociťují, že svěřit se někomu se svými problémy, má význam. Tato otázka byla položena pouze pro respondenty, kteří v předcházející otázce č. 13 odpověděli „ano“ (tj. 37 dívek a 16 chlapců, což nám dělá dohromady 53 žáků). Otázka byla kladena se záměrem zjistit, jestli bylo svěřování žáků se svědectvím u situací s výskytem šikany efektivní, popřípadě kolik procent žáků pociťuje, že mu daná osoba s případem nijak nepomohla. Respondenti zde měli na výběr z variant „ano“ nebo „ne“ a odpověď volili dle situací, které prožili. Následující tabulka č. 13 (a též graf č. 12 na další straně) ukazují, kolika studentům v rámci jednotlivých ročníků daná osoba pomohla a kolika ne:

Tabulka č. 13

Pokud ano, pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	Dívky	chlapci	dívky	chlapci
ANO	10	2	9	3	2	4	2	3
NE	2	1	2	2	5	1	5	0

Graf č. 12

V tabulce č. 13 můžeme vidět, že v celkovém pohledu na výsledky převážila odpověď „ano“ - celkem 66 % (tj. 35 z celkového počtu 53 žáků) uvedlo, že v případě jejich osobní zkušeností se šikanou v roli svědka jim daná osoba po svěřeni pomohla. Lze tedy říci, že u více než poloviny případů se vyplatilo, když se žáci nebáli o problematice šikany někomu povědět.

Z tabulky č. 13 (a grafu č. 12) je ale patrný rozdíl mezi odpověďmi u jednotlivých pohlaví - u chlapců jsou výsledky pozitivnější - napříč všemi ročníky odpovědělo vždy více hochů, že jim daná osoba v případě svěřeni se o šikaně pomohla (v grafu č. 12 zobrazeno modrou barvou) - uvedlo tak celkem 12 z celkového počtu 16 chlapců (tj. 75 %). U zástupců mužského pohlaví devátých ročníků je například výskyt odpovědi „ne“ úplně nulový. U dívek se objevil rozdíl - převahu odpovědi „ano“ můžeme sledovat pouze u šestých a sedmých ročníků, zatímco u osmých a devátých tříd již převážil názor, že daná osoba dívce se situací ohledně šikany nijak nepomohla (v grafu č. 12 je odpověď „ne“ zobrazena červenou barvou). Pokud se podíváme na celkové výsledky všech dívek, odpověď „ano“ zaškrtnulo 23 z celkového počtu 37 děvčat (tj. 62 %). Ze zmíněných výsledků tedy můžeme konstatovat, že svěřit se někomu z okolí bylo efektivní více u chlapců, než u děvčat.

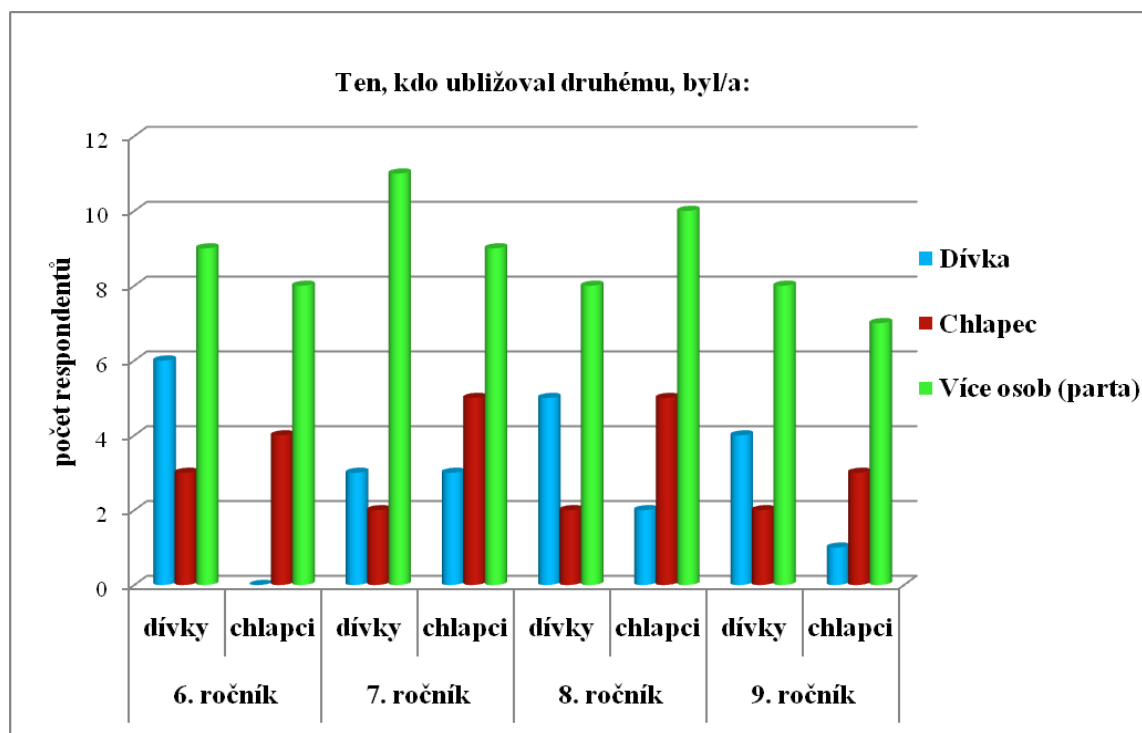
Otázka č. 15: Ten, kdo ubližoval druhému, byl/a:

Na patnáctou otázku odpovídali všichni respondenti, kteří někdy byli svědkem šikany (tj. dle předchozích výsledků celkem 120 žáků). Kladli jsme ji za účelem zjistit, jestli byli častěji agresory šikany na námi zkoumané základní škole dívky, nebo chlapci, popřípadě nějaká parta (více osob pohromadě). Na výběr zde tedy bylo z celkem tří variant. Následující tabulka č. 14 a graf č. 13 nám ukazují četnost různých odpovědí napříč všemi ročníky ZŠ:

Tabulka č. 14

Ten, kdo ubližoval druhému, byl/a:								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
Dívka	6	0	3	3	5	2	4	1
Chlapec	3	4	2	5	2	5	2	3
Více osob (parta)	9	8	11	9	8	10	8	7

Graf č. 13

Z tabulky č. 14 a grafu č. 13 lze vyčíst, že nejčastěji agresori ubližují ostatním v partě, kde se nachází více osob, nikoliv jako samostatní jedinci. Celkem takto odpovědělo 70 z celkového počtu 120 žáků (tj. 58 %) druhého stupně ZŠ - tato varianta převažovala v tvrzeních dívek i chlapců napříč všemi ročníky (v grafu č. 13 zobrazeno zelenou barvou). Lze soudit, že právě v partě, kde je více osob, roste odvaha žáků k útočení na slabší jedince,

kteří mají v početní převaze těžší možnost se bránit. Dále celkem 26 žáků (tj. 22 % z celkového počtu studentů) druhého stupně uvedlo, že při jejich svědectví ubližoval někomu z okolí chlapec. Nakonec zbylých 20 % respondentů z druhého stupně ZŠ (tj. 24 žáků) vidělo v roli agresorky dívku.

Výzkum též ukazuje, že kromě výše popsané nejčastější varianty, kdy byli při ubližování agresory celé početné party, volí zbylí žáci většinou agresora pohlaví, kterého jsou sami příslušníkem. Dívky na rozdíl od chlapců často volily odpověď, že při ubližování (kterému byly svědkyněmi) útočila také dívka (v grafu č. 13 zobrazeno modrou barvou) - takto odpovědělo celkem 18 děvčat. Pouhých 9 dívek uvedlo, že agresorem u situace, které přihlížely, byl chlapec. Naopak chlapci volili častěji variantu, kde byl útočníkem chlapec (v grafu č. 13 zobrazeno červenou barvou) - takto odpovědělo 17 hochů. Pouhých 6 chlapců někdy vidělo situaci šikany, kdy ubližovala dívka. Tyto výsledky mohou vycházet ze skutečnosti, že děvčata se častěji zdržují v dívčích kolektivech, proto mohly být častěji svědkyněmi právě útočících dívek a naopak hoši pobývají více v chlapeckých partách, tudíž se mohli snadněji nachomýtnout k agresorům mužského pohlaví.

Otázka č. 16: Kde se toto ubližování dělo?

Záměrem šestnácté otázky bylo zjistit, jaké prostory/místa většinou agresori během ubližování druhým využívají. Respondenti zde mohli volit z celkem sedmi připravených variant, zaškrtnávat mohli jakýkoliv počet z nich (dle toho, kde všude se stali svědky šikany). Žákům zde byl navíc dán i prostor pro dopsání jakékoliv jiné, vlastní varianty, která v nabízených uvedena nebyla. Následující tabulka č. 15 zobrazuje, kolikrát byly jednotlivé odpovědi od žáků zkoumaných ročníků druhého stupně ZŠ zaškrtnuty:

Tabulka č. 15

Kde se toto ubližování dělo?				
	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Ve třídě	27x	25x	27x	24x
Na chodbě	4x	5x	6x	9x
V šatně	5x	6x	7x	6x
V jídelně	0x	1x	1x	0x
Na záchodě	1x	1x	7x	6x
Cestou do/ze školy	6x	4x	5x	6x
Mimo školu	6x	5x	3x	11x

Z tabulky č. 15 vyplývá, že nejoblíbenějším prostředím agresorů k výkonu šikany je jednoznačně školní třída - celkem 86 % žáků (tj. 103 z celkových 120 respondentů), kteří někdy byli svědky šikany, viděli toto ubližování právě ve třídě. Již menší procentuální zastoupení měly odpovědi B a C - vždy 20 % (z celkového počtu studentů, kteří mají osobní zkušenost se šikanou v roli přihlížejícího) vidělo ubližování na chodbě (24 žáků), nebo v šatně (též 24 žáků). Z výsledků tedy vyplývá, že šikana se častěji než ve školních prostorách šaten či chodeb odehrává přímo ve školní třídě - těmto případům by z hlediska prevence mohly zamezit například přísnější dozory pedagogů. Dále si z tabulky č. 15 můžeme povšimnout, že pouze 2 studenti z celého druhého stupně ZŠ někdy viděli šikanu v prostorách školní jídelny (což je vzhledem k ostatním variantám poměrně malý počet) - z tohoto můžeme soudit, že zde pravděpodobně dozor pedagogů funguje velmi dobře. Říčan (1995) potvrzuje, že správně vedená technika dozoru pedagoga může minimalizovat příležitosti agresorů k šikaně.

Zaměříme se dále na poměrně rozdílnou četnost výsledků napříč ročníky u odpovědi „na záchodě“. Zatímco v šestých a sedmých třídách byl svědkem šikany na záchodě vždy pouze jeden žák, u vyšších věkových kategorií počet těchto odpovědí roste - v devátých ročnících tuto možnost zaškrtno 6 žáků, v osmých už se vyskytla celkem sedmkrát. V prostředí školních toalet může být pro agresora oběť snadným terčem hlavně z důvodu nepřítomnosti většího množství ostatních lidí (především těch, kteří jsou pro něj jistou autoritou - pedagogů či jiných školních pracovníků). Výsledky dále ukazují, že celkem 25 žáků námi zkoumaného druhého stupně ZŠ bylo svědkem šikany mimo školu, dalších 21 se nachomýtno k šikaně přímo po cestě do/ze školy. Tato čísla jsou také poměrně vysoká, ale pro školu je bohužel o hodně náročnější snížit výskyt šikany v těchto prostorách, než u situací, které se odehrávají přímo ve školním prostředí.

I u této otázky byl dán respondentům prostor pro dopsání jakékoliv vlastní varianty, která nebyla nabídnuta. Této příležitosti využily 2 dívky z šesté třídy - uvedly, že byly svědkyněmi šikany, jež se odehrávala na jistém hřišti v Telči u polikliniky (jedná se o prostor poměrně blízko k námi zkoumané škole). Jedna dívka z osmého a dva chlapci z devátého ročníku k otázce dopsaly odpověď „na busáku“ (čímž je jistě myšleno autobusové nádraží v Telči, též nedaleko jejich ZŠ). Všechny dopsané varianty (prostory) tedy patří do mimoškolního prostředí.

V otázce č. 16 je ale třeba brát obecně v potaz, že námi spočítaný výskyt ubližování v jednotlivých místech/prostorech může být zkreslen tím, že spoustu situací šikany nemuselo mít žádného svědka - takové situace jsme samozřejmě do číselného vyhodnocení našich

výsledků nemohli započítat (stejně tak je tomu i u otázky č. 12 a nejčastějších forem výskytu šikany, nebo otázky č. 15, ve které byli žáci dotazováni na nejčastější podobu agresora).

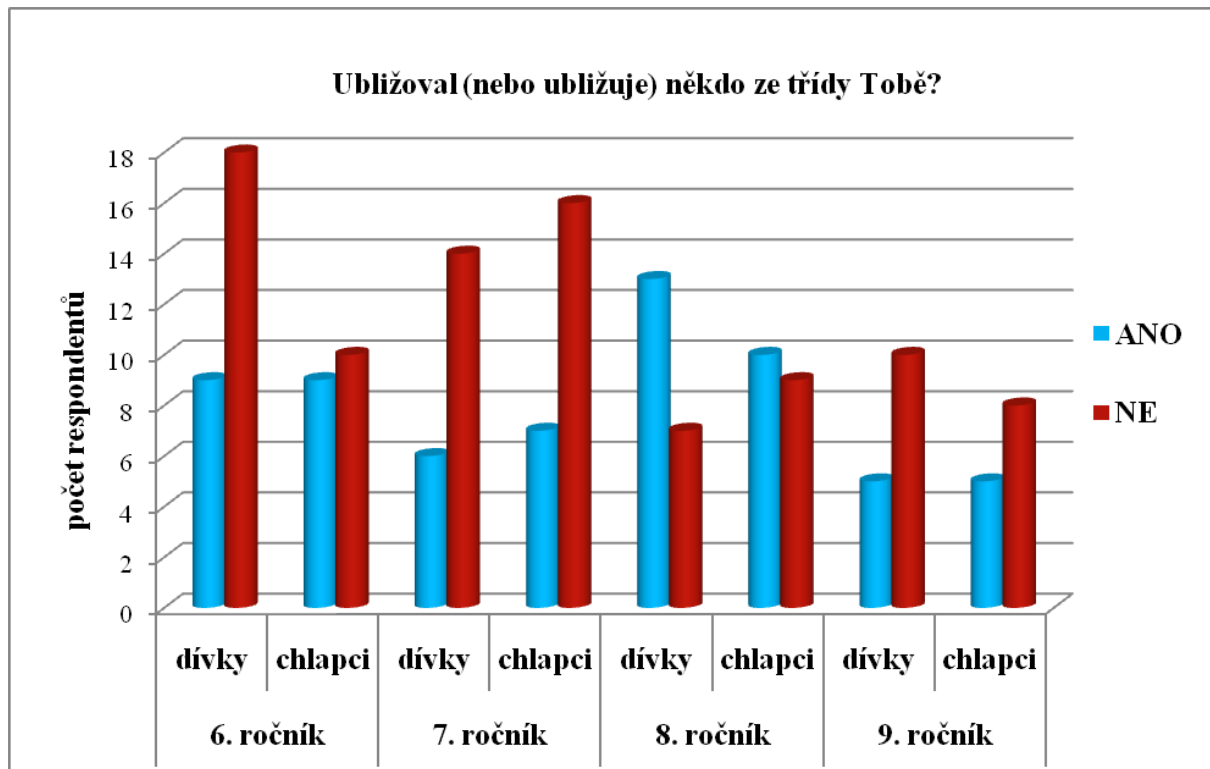
Otázka č. 17: Ublížíval (nebo ubližuje) někdo ze třídy Tobě?

Na tuto otázku byli tázáni všichni žáci druhého stupně dané ZŠ - tj. celkem 156 respondentů. Cílem dotazu bylo zjistit, kolik procent žáků druhého stupně dané ZŠ někdy bylo obětí šikany. Na výběr zde bylo ze dvou jednoduchých variant, a to „ano“ nebo „ne“. V následující tabulce č. 16 a grafu č. 14 je znázorněn počet zastoupení jednotlivých odpovědí napříč všemi ročníky ZŠ:

Tabulka č. 16

Ublížíval (nebo ubližuje) někdo ze třídy Tobě?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	Dívky	chlapci	dívky	Chlapci
ANO	9	9	6	7	13	10	5	5
NE	18	10	14	16	7	9	10	8

Graf č. 14

Tabulka č. 16 a graf č. 14 zobrazují celkový počet 64 žáků, kteří uvedli, že se někdy stali obětí šikany - to znamená celkem 41 % z celkového počtu 156 žáků, jenž navštěvují

druhý stupeň námi zkoumané ZŠ - v grafu č. 14 zobrazeno modrou barvou. Výše zmíněná procenta nejsou úplně nízká a svědčí o poměrně častém výskytu šikany na ZŠ. Zajímavým faktem je, že Kyriacou (2005) uvedl, že dle jeho výzkumů (a případného odhadu) se v určité etapě školní docházky stane obětí šikany 20 % žáků. Srovnáme-li s ním tedy naše výsledky, zaznamenali jsme nárůst těchto žáků (kteří uvedli, že někdy byli obětí šikany) o celých 21 %. Zbýlých 92 respondentů námi zkoumané školy (tj. 59 %) potom uvádí, že se obětí šikany nikdy nestali (v grafu č. 14 zobrazeno červenou barvou) - u výpočtu tohoto výsledku ale musíme uvažovat, že reálný pravdivý počet obětí šikany může být maličko zkreslený - někteří z žáků se například mohli v dotazníku o takto citlivé skutečnosti bát svěřit, tudíž nemohou být do celkového počtu započítáni.

Všimněme si, že zatímco v šestých, sedmých a devátých ročnících u obou pohlaví naštěstí vždy převážila odpověď „ne“, v osmých třídách už byla častěji zaškrtnuta odpověď „ano“ - zde se tedy více než polovina respondentů (z dívek i chlapců) obětí šikany už někdy stala - odpovědělo tak celkem 13 dívek a 10 chlapců - to dělá dohromady 59 % z celkového počtu 39 žáků osmých ročníků.

Pokud si budeme všimnout výskytu šikany v jednotlivých ročnících, v šestých třídách má osobní zkušenost se šikanou v roli oběti celkem 18 žáků - tj. 39 % z celkového počtu 46 žáků, kteří tento ročník navštěvují. V sedmých třídách uvedlo odpověď „ano“ 13 žáků (tj. 30 % z celkového počtu 43 žáků sedmých tříd). V osmých ročnících se někdy stalo obětí šikany celkem 23 respondentů (tj. 59 % z celkového počtu 39 žáků osmých tříd). A nakonec v devátých ročnících má se šikanou v roli oběti zkušenost celkových 10 žáků (což je 36 % z celkového počtu 28 studentů devátých tříd). Pokud by nás zajímalo, ve kterém ročníku druhého stupně ZŠ je procentuální výskyt šikany největší, jednalo by se o osmý ročník (zde se vyskytuje v 59 %), na pomyslném druhém místě by byl šestý ročník (39 %), na třetím místě sedmý ročník (38 %) a nejnižší výskyt šikany je dle výzkumu v devátých třídách, kde bylo někdy obětí šikany 36 % žáků. Srovnáme-li naše výsledky s výzkumem Říčana (1995), budou se lišit - Říčan totiž uvádí, že s přibývajícím věkem na ZŠ obětí postupně ubývá - takové tvrzení se na námi zkoumané škole nepotvrdilo.

Pokud se podíváme na rozdíl četnosti výskytu šikany u jednotlivých pohlaví, zjistíme, že celkem 33 dívek druhého stupně ZŠ (tj. 40 % z celkového počtu 82 děvčat) někdy bylo obětí šikany nebo násilí. Osobní zkušenost se šikanou v roli oběti má celkem 31 chlapců (tj.

42 % z celkového počtu 74 hochů druhého stupně ZŠ). Z tohoto můžeme soudit, že procentuální četnost výskytu šikany se u jednotlivých pohlaví nijak výrazně neliší.

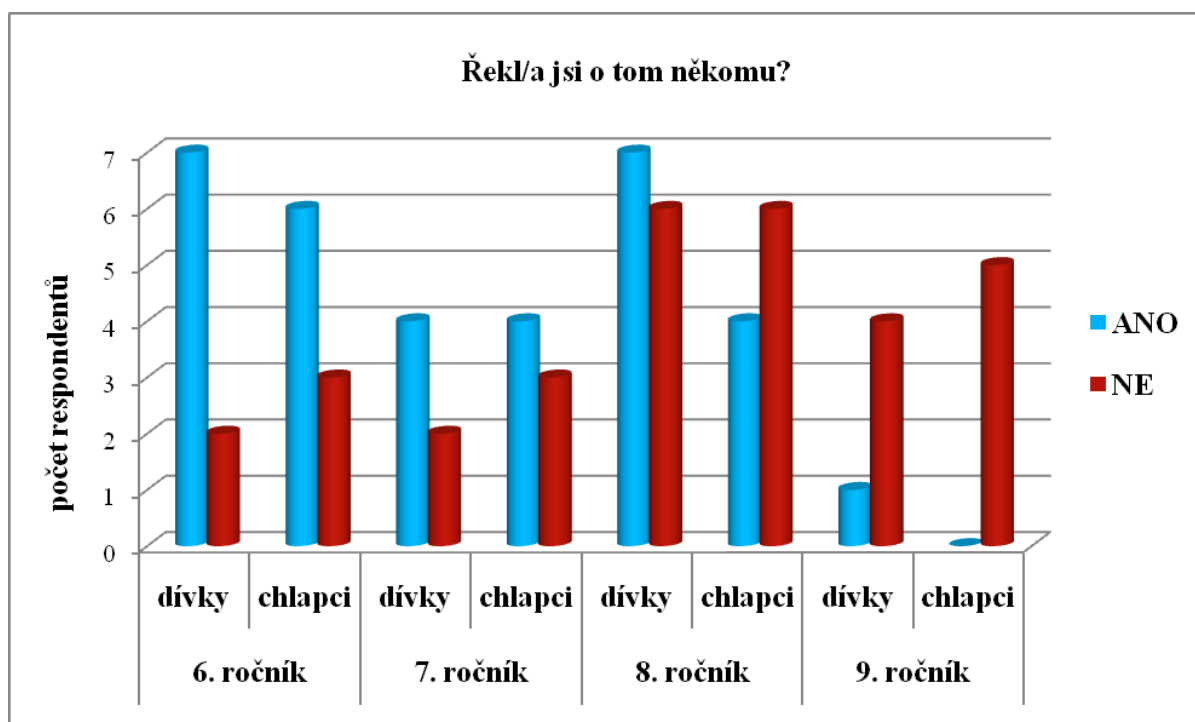
Otázka č. 18: Řekl/a jsi o tom někomu?

Na poslední otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří v předcházející otázce č. 17 odpověděli „ano“ - tj. celkem 64 žáků druhého stupně námi zkoumané ZŠ. Záměrem kladení této otázky bylo zjistit, kolik procent z tohoto počtu studentů se v případě, že jim někdo nějak ubližoval, svěřilo nějaké osobě z jejich okolí. Bylo zde na výběr ze dvou jednoznačných odpovědí „ano“ nebo „ne“. Pokud žák zvolil odpověď „ano“, byl ještě dále dotazován na to, komu se takto svěřil. Pokud respondent zvolil variantu „ne“, ptali jsme se, proč o své zkušenosti se šikanou nikomu nic nepověděl. Následující tabulka č. 17 a graf č. 15 ukazují počty jednotlivých odpovědí napříč všemi ročníky:

Tabulka č. 17

Řekl/a jsi o tom někomu?								
	6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	Dívky	chlapci	dívky	chlapci
ANO	7	6	4	4	7	4	1	0
NE	2	3	2	3	6	6	4	5

Graf č. 15

Z grafu č. 15 a tabulky č. 17 vyplývá, že 48 % žáků (31 z celkového počtu 64 respondentů) se v případě osobní zkušenosti se šikanou v roli oběti nikomu nesvěřila. Ostatních 33 respondentů (tj. 52 % z celkového počtu 64 žáků) toto ubližování někomu nahlásilo. Lze tedy říci, že téměř polovina žáků, kterým někdo ubližoval, tuto skutečnost nikomu neřekla - což je poměrně velký počet.

Všimněme si, že z výzkumu je též patrná rozdílnost v odpovědích napříč ročníky. Zatímco v šestých a sedmých ročnících (včetně dívek osmých ročníků) převládá počet žáků, kteří se s tím, že je někdo šikanoval, někomu z okolí svěřili (tj. odpověď „ano“ - v grafu č. 15 zobrazeno modrou barvou), u chlapců osmých ročníků a dívek devátých ročníků už převážila odpověď „ne“ (v grafu č. 15 zobrazeno červenou barvou). U chlapců devátých ročníků se již odpověď „ano“ vyskytuje v úplně nulovém počtu - ani jeden z nich se tedy se skutečností, že je někdo šikanuje, nesvěřil, u dívek uvedla tuto odpověď pouze jedna slečna. Můžeme tedy tvrdit, že s rostoucím věkem respondentů se svěřování s výskytem šikany snižuje - to můžeme dát za vinu například nízké důvěře k lidem z okolí. Může to ale způsobovat i strach z agresora, nebo mohou být žáci názoru, že by případné svěření nebylo nijak efektivní (daná osoba by jim třeba nepomohla). Kolář (1997) uvádí i variantu, že mohou mít například starost, že by ubližování po případném svěření mohlo ještě vzrůst, jelikož by jejich výpověď mohla být okolím vnímána jako „bonzování“ a tudíž by byli považováni za tzv. „žalobníčky“.

Pokud bychom chtěli porovnat zástupce jednotlivých pohlaví, zjistíme, že u dívek se s případem šikany, kde byly samy obětí, svěřilo druhé osobě celkem 58 % (tj. 19 z celkových 33 respondentek). U chlapců je toto procento o něco nižší - pouze 45 % (tj. 14 z celkového počtu 31 respondentů) se s tím, že jsou obětí šikany, někomu svěřilo. Lze tedy říci, že s vlastní osobní zkušeností se šikanou v roli oběti se na námi zkoumané ZŠ svěřují více dívky, než chlapci.

Žáků, kteří se s tím, že jim nějaký agresor ubližuje, někomu svěřili, jsme se dále tázali na konkrétní osobu, které o situaci řekli. V šestých ročnících odpovídali téměř všichni respondenti „učitelce“, v sedmých ročnících naopak odpověděla naprostá většina studentů, že se svěřili rodičům. V osmých ročnících odpovídali skoro všichni chlapci „kamarádům“ a dívky nejčastěji uváděly tvrzení, že se svěřily přítelovi, kamarádce, popřípadě „mamce“. Tyto odpovědi se nám v podstatě naprosto shodují s výsledky v podotázce č. 13, kde jsme se ptali na svěřování s osobní zkušeností se šikanou v roli přihlížejícího.

Doplňující dotaz na žáky, kteří odpověděli, že se s ubližováním nikomu nesvěřili, byl směřován na důvod, proč to neudělali. Na tuto otázku zdaleka neodpověděli všichni žáci, poměrně velké množství z nich nechalo v dotazníku prázdné místo - zřejmě důvod uvádět nechtěli. V šestém ročníku napsaly 2 dívky a 1 chlapec odpověď, že se za skutečnost, že jsou šikanováni, stydí, a proto případ nijak neřešili, další hoch uvedl, že byl líný, a proto se nikomu nesvěřil. V sedmém ročníku uvedla jedna dívka, že měla strach, a proto nikomu nic nepověděla, jeden chlapec odpověděl otázkou: „K čemu by to bylo? Stejně by to ničemu nepomohlo a bylo by to jenom horší.“ V osmém ročníku většina respondentů na otázku vůbec neodpověděla, jeden hoch ale uvedl odpověď: „Nejsem bonzák, radši si to s nima vyřídím sám, než abych do toho tahal ostatní.“ A jedna dívka odpověděla: „Protože by to bylo jenom horší.“ V devátém ročníku odpověděly celkem 3 dívky a 2 chlapci, že měli strach, a proto se nikomu nesvěřili, jedna dívka pak napsala odpověď: „Dalo se to vydržet, tak jsem to radši nikomu neřekla, aby to nebylo ještě horší.“

11 Rozhovor s výchovným poradcem

Součástí praktické části této práce je i rozhovor s výchovným poradcem námi zkoumané základní školy. V rámci šetření se tedy autorka práce vydala za Mgr. Jiřím Neradem, který působí v této funkci na škole již několik let a byl ochoten se s námi podělit o některé názory, popřípadě zkušenosti. Cílem rozhovoru bylo prostřednictvím pár jednoduchých otázek zjistit, jestli jsou zdejší pedagogové v tomto ohledu nějak proškolení, jaké faktory vzniku šikany vnímá sám výchovný poradce jako nejvlivnější, popřípadě jestli jsou pro žáky ve škole ohledně šikany pořádány nějaké diskuse (besedy, sezení). Posledním z uvedených jsme se zabývali především proto, že z výsledků dotazníku je o takové besedy ze strany žáků poměrně velký zájem (viz otázka č. 3 v rozboru dotazníku - celkem 67 % žáků druhého stupně by uvítalo častější debaty o šikaně na jejich škole).

Na následujících řádcích můžeme číst zpracovaný přepis rozhovoru:

1. Co podle Vás patří k hlavním důvodům vzniku šikany mezi dětmi? Myslíte si, že má velký vliv TV, násilné filmy či sociální sítě?

„Dle mého názoru je to nefungující rodina, nefunkčnost pravidel, mnoho volného nevyužitého času a nesprávná výchova v rodině. Televize, filmy a sociální sítě patří jistě také mezi faktory, ale podle mě určitě ne mezi ty hlavní.“

2. Absolvují pedagogové na této ZŠ nějaká školení, týkající se prevence šikany? Pokud ano, jak často, popřípadě jak probíhají?

„Ano, probíhají individuálně nebo pro všechny kantory dle plánu školy nebo potřeb. Probíhají mimo školu, nebo je do školy pozván odborník na tuto problematiku.“

3. Pořádají (na Vaše doporučení) třídní učitelé se svými žáky nějaké debaty (sezení, diskuse, semináře apod.) ohledně tématu šikany? Myslíte si, že by k případnému odhalení šikany tato sezení mohla pomoci?

„Probíhají např. v třídnických hodinách, při práci s odborníkem (formou diskuse, práce ve skupinách, individuálně apod.). Někteří kolegové jsou vyškoleni ze seminářů na tuto problematiku a vědí jak postupovat. Ale víme, jak složité téma šikana je...“

4. Pociťujete v posledních letech s narůstajícím počtem moderních technologií a se zvýšeným užíváním sociálních sítí u stále mladších dětí nárůst kyberšikany mezi žáky Vaší ZŠ?

„Určitě ano. Je to dle mého názoru opět převážně o komunikaci v rodině a samozřejmě i ve škole. Doba moderních technologií určitě přináší tyto problémy i na naši školu.“

5. Máte nějaké osvědčené prostředky (metody, způsoby apod.), kterými se dá šikana identifikovat/diagnostikovat?

„Ano, máme ze školení metodiku, jak při těchto případech postupovat...“

6. Chodí se někdy děti se svými problémy svěřovat přímo k Vám, jako výchovnému poradci? Myslíte si, že jsou dostatečně obeznámeni, kde např. najdou Vaši kancelář, nebo že se mohou svěřit přímo Vám?

„Ano, někdy přijdou ve skupince nebo i sami. Situace se ale někdy vyvíjela i mimo školu a potom musíme spolupracovat i s rodiči apod.“

7. Vzpomínáte si na nějaký hodně vážný případ šikany během Vašeho působení na zdejší ZŠ? (Řešily ho například i jiné orgány - policie ČR apod.?)

„Ano.“

Komentář k rozhovoru:

V první otázce se výchovný poradce shoduje s Říčanem (1995) - oba jsou názoru, že agresivnímu jednání u pachatelů napomáhá, když vidí nefunkčnost vztahů u svého okolí (oba zdůraznili především velký vliv rodiny). Říčan (1995) ale vnímá mediální násilí (např. běžné

akční filmy, bojové hry apod.) jako jeden z hlavních vlivů pro stále častější výskyt šikany. Děti se podle něj snaží po vzoru takové inspirace násilí napodobovat, tedy více inklinují k agresivitě. Výchovný poradce ale vliv TV a násilných pořadů nevnímá jako hlavní faktor, který by měl zásadní vliv na mravní vývoj dětí.

Dále je z rozhovoru a slov výchovného poradce patrné, že pedagogové námi zkoumané školy jsou ohledně tématu šikany proškolení od specialistů, tudíž znají i metodiku a vědí, jak v určitých případech výskytu násilí postupovat - což je velmi důležité a pro bezpečí žáků je tato skutečnost velkým přínosem. Pro snížení výskytu šikany můžeme škole díky získaným výsledkům navrhnout např. častější pořádání diskusí o šikaně - výchovný poradce uvedl, že sezení jsou pořádána např. v rámci třídnických hodin - ale pouze 28 % žáků druhého stupně v námi vyhodnoceném dotazníku uvedlo, že nějaké diskuse probíhají (zbylých 72 % o nich nemá povědomí) - to můžeme dát za vinu např. nízké efektivitě těchto diskusí, popřípadě nedostatečně častému pořádání. Výchovný poradce dále uvedl, že někteří žáci se s ubližováním přišli svěřit přímo jemu (někdy dokonce ve skupince) - z námi vyhodnoceného dotazníku ale uvedl z celého druhého stupně pouze jeden respondent, že se svěřil právě výchovnému poradci. Žákům by tedy mohla být tato možnost (svěřit se přímo výchovnému poradci) častěji připomínána - osoba v této funkci může mít s řešením šikany v různých stádiích více zkušeností, než někdo jiný - tudíž by mohla být i pomoc pro oběť rázem efektivnější.

12 Vyhodnocení předpokladů výzkumu

Předpoklad č. 1

Alespoň 20 % žáků druhého stupně vybrané ZŠ bylo někdy obětí šikany.

Předpoklad č. 1 se nám potvrdil vyhodnocením otázky č. 17 - zde uvedlo celkem 64 žáků, že se někdy stali obětí šikany (tzn. 41 % z celkového počtu 156 žáků, kteří navštěvují druhý stupeň námi zkoumané ZŠ). Výzkum tedy prokazuje ještě o 20 % vyšší výskyt šikany, než bylo původně předpokládáno.

Předpoklad č. 2

V případě osobní zkušenosti se šikanou v roli přihlížejícího by se častěji svěřily někomu z okolí dívky než chlapci.

Předpoklad č. 2 můžeme potvrdit pomocí výsledků otázky č. 13 - u chlapců napříč všemi ročníky vždy převažovala odpověď, že se s ubližováním nikomu nesvěřili - odpovědělo

tak celkem 41 chlapců z 57, kteří se někdy stali svědkem šikany - tj. 72 %. U dívek se situace mění - zatímco v šestých a sedmých třídách převážilo tvrzení, že šikanu děvčata někomu nahlásila, v osmých ročnících už se poměr mezi svěřením X nesvěřením druhé osobě téměř dorovnává (v devátých dokonce odpovědělo 7 dívek kladně a 7 dívek záporně - což nám ukazuje podíl odpovědí 50/50). Z celkového počtu 63 dívek, které někdy byly svědkyněmi šikany, uvedlo 37 děvčat, že se o situaci někomu svěřilo (tj. 59 %), zbylých 41 % o šikaně nikomu neřeklo. Výzkumem jsme tedy dokázali, že častěji se svěřují dívky - a to hlavně z mladších ročníků. Naopak většina chlapců se s osobní zkušeností se šikanou v roli svědka nikomu nesvěřila.

Předpoklad č. 3

Alespoň 70 % studentů z druhého stupně dané ZŠ zná význam pojmu „kyberšikana“.

I poslední předpoklad praktické části této práce se potvrdil - pojmu „kyberšikana“ rozumí podle výsledků šetření správně naprostá většina žáků druhého stupně dané ZŠ. Správnou definici zaškrtno celkem 147 z celkových 156 respondentů (to činí 94 %) - výsledky tedy v kladném slova smyslu ještě předčily naše očekávání informovanosti žáků.

13 Diskuse

Problematika šikany je aktuálním jevem na téměř všech školách - proto považujeme tuto bakalářskou práci jako vhodnou především pro pedagogy, a to ze škol různých stupňů i zaměření. Pomoci by mohla i začínajícím pedagogům, kteří ještě nemají tolik osobních zkušeností z praxe - pročtení teoretické části by jim mohlo napomoci případnou šikanu snadněji odhalit, rychleji rozeznat její aktéry, díky čemuž mohou včas a správně zakročit. Dále je tato část práce seznamuje s druhy a formami šikany, jež se vyskytují nejčastěji a v neposlední řadě poskytuje rady a metodické pokyny k prevenci šikany od proslulých autorů, kteří se agresí a ubližováním zabývali/zabývají celou řadu let. Tato bakalářská práce by ale mohla být značným přínosem i pro samotné rodiče žáků (a to v jakémkoliv věku) - i jejich informovanost je v problematice šikany velmi důležitá.

Jedním z dílčích cílů výzkumné části práce bylo zjistit, zda se na ZŠ Masarykově v Telči vyskytuje šikana, popřípadě v jaké míře. Z výsledků vyplývá, že celkem 41 % žáků druhého stupně námi zkoumané školy někdy bylo (nebo stále je) obětí šikany a tři čtvrtiny žáků druhého stupně této ZŠ někdy viděli, jak je někdo z jejich okolí šikanován. Tato čísla jsou poměrně vysoká. Musíme mít ale na paměti, že mohou být zavádějící - někteří žáci se například mohli bát svěřit, že jim někdo ubližuje, nemuseli věřit anonymitě dotazníku, mohli

ho vyplňovat nepečlivě či nepozorně, apod. Naopak ale musíme zvážit i variantu, že někteří ze školáků si mohli svou roli oběti vymyslet (např. aby na sebe nějakým způsobem upoutali pozornost, aby se cítili býti zajímavými apod.) a reálně tak k šikaně dojít nemuselo, což může zapříčinit snížení objektivitu výsledků. Možná ještě zajímavějším faktem je, že s rostoucím věkem se snižuje i tendence se někomu o ubližování svěřit.

Předložená bakalářská práce mapuje odpovědi (tedy zkušenosti a názory) na danou problematiku pouze žáků z této jedné ZŠ, což by mohlo vyvolat dojem, že je přínosem pouze pro tuto konkrétní školu. Opak je ale pravdou - tato práce se může stát inspirací i pro ostatní školy, které zatím marně pátrají po správném uchycení prevence šikany přímo na jejich škole. Mohou např. využít podobného dotazníkového šetření a tím získat zkušenosti a názory svých žáků, které jim mohou napomoci při navržení konkrétních preventivních opatření. V následující kapitole jsme se na základě výsledků našeho šetření pokusili tato preventivní opatření navrhnout konkrétní základní škole, kde výzkum probíhal.

14 Návrhy preventivních opatření

Tato bakalářská práce by mohla napomoci škole v první řadě ke zlepšení důvěry žáků k pedagogům (díky částečné změně přístupu vyučujících ke studentům a zvýšení jejich empatie). Právě důvěra je při svěřování o násilí nutná - dle výsledků šetření a prostudování odborné literatury o dané problematice v následujících větách pomůžeme navrhnout různé preventivní metody a způsoby, jimiž by se procento výskytu šikany mohlo značně snížit. Důraz v našem výzkumu byl kladen na osobní názory samotných žáků této konkrétní školy - studenti dostali prostor např. i pro vyjádření vlastních nápadů na snížení výskytu šikany na jejich škole.

Žáci by v nejčastějších případech uvítali častější pořádání sezení, diskusí či besed o problematice šikany, citlivější přístup pedagogů a jejich větší všímavost k jevům, které se dějí, lepší tmelení třídního kolektivu a častější připomínání zásad mravnosti i takovým žákům, kteří mají špatný vzor z rodinného prostředí. Uvědomějí žáci dokonce chápou i skutečnost, že aktuální projevy šikany mohou značně ovlivnit chování a životy agresorů a obětí v jejich budoucích životech - např. v zaměstnání či rodinných poměrech, které mohou mít vliv i na případnou výchovu jejich vlastních dětí.

Potvrzením, že tato bakalářská práce po dokončení najde své uplatnění, nám byla reakce samotného pana ředitele - Karla Navrátila, který nás po vyhodnocení výzkumu výslovně poprosil o dodání kompletních výsledků, které následně využil pro dokumentaci na budoucí

úpravu preventivního programu dané školy. Zajímaly ho především konkrétní názory žáků a také procentuální hodnoty všech otázek z dotazníku napříč různými ročníky. Svým empatickým přístupem a projeveným zájmem tak může napomoci budování cesty k bezpečnému prostředí „jeho“ školy pro žáky, protože tento výzkum odhaluje problematiku šikany právě očima samotných dětí - jejich pohled na násilí nesmíme podceňovat, může nám totiž být velkým přínosem pro pochopení konkrétních situací.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části - teoretickou a praktickou. Nejdříve se čtenáři prostřednictvím teoretické části seznámili s vymezením samotného pojmu „šikana“ a mohli zde narazit na různé definice a projevy, díky nimž šikanu jako jev snadněji poznáme od běžného každodenního škádlení. Zmínili jsme nejčastější druhy a formy šikany a vysvětlili jsme jejich možný průběh na konkrétních příkladech. Dále jsme uvedli aktéry, kteří v procesu šikany figurují - a to nejen dvě hlavní protistrany ubližování - agresora a oběti, ale zmínili jsme též možný vliv pedagoga, případně dopad na přihlížející žáky. Popsali jsme nejčastější typy agresorů podle různých hledisek a autorů a charakterizovali jsme nejběžnější vlastnosti a druhy obětí šikany, které nám potencionální oběť mohou do budoucna pomoci rychleji a lépe odhalit a na základě toho budeme moci zvolit efektivní způsob řešení. Rozdělili jsme proces šikany na jednotlivé fáze dle stupně závažnosti a uvedli jsme možné následky, které může ubližování způsobit. Všimli jsme si dopadů na oběť, agresora, ale i přihlížejících spolužáků a to po zkušenosti s mírnějšími, ale i pokročilými stádii a závažnějšími formami. Protože je lepší šikaně předcházet a snažit se její výskyt omezit, než muset následně řešit její destruktivní účinky, poslední kapitolu jsme věnovali prevenci šikany - definovali jsme samotný pojem „prevence“ a rozdělili jsme ji na primární, sekundární a terciární. Podívali jsme se také na rozdílnou metodiku prevence na různých úrovních (dle počtu žáků) a sesbírali jsme řadu nápadů a metod různých autorů na zlepšení prevence. Zmínili jsme též jednotlivé postupy prevence, které jsou doporučeny v Metodickém pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.

V praktické části práce jsme dotazníkovým šetřením zjišťovali postoje žáků ZŠ Masarykovy v Telči k problematice šikany a zaměřili jsme se na jejich osobní zkušenosti s tímto jevem. Procentuálně jsme vyhodnotili výskyt šikany dle výpovědí všech žáků napříč všemi ročníky druhého stupně, zjišťovali jsme ale například i skutečnosti, jako např. kolik

žáků se s ubližováním někomu svěřilo, jaká forma šikany ve kterých ročnících převládá, kde se šikana nejčastěji odehrává, jaká je informovanost žáků o kyberšikaně, jestli na škole probíhají preventivní sezení o tématu šikana, apod. Žákům jsme dali i prostor k vyjádření vlastních nápadů, jak by se dala šikana z jejich školy odstranit, popřípadě co by mohlo přispět ke snížení jejího výskytu. Do praktické části je zařazen i rozhovor s výchovným poradcem dané školy, Jiřím Neradem. Otázky směřované na něj jsou zaměřeny především na průběh prevence na námi zkoumané ZŠ a také na jeho osobní názor a zkušenosti s fenoménem šikany. Následně jsme odpovědi výchovného poradce porovnali s tvrzením žáků a na základě prostudované odborné literatury jsme se pokusili navrhnout způsoby prevence, které by byly na dané škole nejvhodnější. V závěrečné diskusi jsme uvedli možná uplatnění a využití této bakalářské práce a také jsme zmínili možné negativní vlivy, které mohly případně náš výzkum ovlivnit. Nakonec jsme potvrdili předpoklady, které jsme si stanovili na začátku praktické části a na základě hodnot z výsledků výzkumu jsme doložili jejich pravdivost.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Plzeň: Fraus, 2009. Moderní pedagogika v teorii a praxi. ISBN 978-80-7238-850-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3.

JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

ONDRÁČEK, Petr. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo--: informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-18-6.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Úvod do etopedie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. ISBN 80-7041-449-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042-691-8.

Internetové zdroje:

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních [on line]. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR, 2016 [cit. 20. 2. 2020]. č. j. MSMT-21149/2016. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: <i>Pohlaví respondentů</i>	s. 26
Tabulka č. 2: <i>Probíhají u vás ve škole nějaké diskuse, sezení, nebo besedy o šikaně?</i>	s. 27
Tabulka č. 3: <i>Myslíš si, že by tyto diskuse (sezení, besedy) o šikaně měly probíhat u vás ve škole častěji?</i>	s. 28
Tabulka č. 4: <i>Co znamená pojem KYBERŠIKANA?</i>	s. 30
Tabulka č. 5: <i>Pokud je Ti někdo ze spolužáků nesympatický, jak se k němu chováš?</i>	s. 32
Tabulka č. 6: <i>Kdyby Ti někdo ubližoval, řekl/a bys o tom někomu?</i>	s. 33
Tabulka č. 7: <i>Komu bys o tom řekl/a?</i>	s. 35
Tabulka č. 8: <i>Proč podle Tebe někteří lidé šikanují ostatní?</i>	s. 37
Tabulka č. 9: <i>Stalo se Ti někdy, že jsi nechtěl/a jít do školy kvůli tomu, že jsi měl/a z někoho strach?</i>	s. 39
Tabulka č. 10: <i>Byl/a jsi někdy svědkem toho, že bylo někomu z Tvých spolužáků ubližováno?</i>	s. 44
Tabulka č. 11: <i>Zaškrtni, o jaké ubližování šlo:</i>	s. 46
Tabulka č. 12: <i>Řekl/a jsi o tom někomu?</i>	s. 47
Tabulka č. 13: <i>Pokud ano, pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a?</i>	s. 49
Tabulka č. 14: <i>Ten, kdo ubližoval druhému, byl/a:</i>	s. 51
Tabulka č. 15: <i>Kde se toto ubližování dělo?</i>	s. 52
Tabulka č. 16: <i>Ubližoval (nebo ubližuje) někdo ze třídy Tobě?</i>	s. 54
Tabulka č. 17: <i>Řekl/a jsi o tom někomu?</i>	s. 56

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: <i>Pohlaví respondentů</i>	s. 26
Graf č. 2: <i>Probíhají u vás ve škole nějaké diskuse, sezení, nebo besedy o šikaně?</i>	s. 27
Graf č. 3: <i>Myslíš si, že by tyto diskuse (sezení, besedy) o šikaně měly probíhat u vás ve škole častěji?</i>	s. 29
Graf č. 4: <i>Co znamená pojem KYBERŠIKANA?</i>	s. 31
Graf č. 5: <i>Pokud je Ti někdo ze spolužáků nesympatický, jak se k němu chováš?</i>	s. 32
Graf č. 6: <i>Kdyby Ti někdo ubližoval, řekl/a bys o tom někomu?</i>	s. 34
Graf č. 7: <i>Komu bys o tom řekl/a?</i>	s. 36
Graf č. 8: <i>Proč podle Tebe někteří lidé šikanují ostatní?</i>	s. 38
Graf č. 9: <i>Stalo se Ti někdy, že jsi nechtěl/a jít do školy kvůli tomu, že jsi měl/a z někoho strach?</i>	s. 40
Graf č. 10: <i>Byl/a jsi někdy svědkem toho, že bylo někomu z Tvých spolužáků ubližováno?</i>	s. 45
Graf č. 11: <i>Řekl/a jsi o tom někomu?</i>	s. 48
Graf č. 12: <i>Pokud ano, pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a?</i>	s. 50
Graf č. 13: <i>Ten, kdo ubližoval druhému, byl/a:</i>	s. 51
Graf č. 14: <i>Ubližoval (nebo ubližuje) někdo ze třídy Tobě?</i>	s. 54
Graf č. 15: <i>Řekl/a jsi o tom někomu?</i>	s. 56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník k bakalářské práci

Příloha A

Dotazník pro žáky ZŠ Telč, Masarykova:

Vážení studenti,

předem Vám moc děkuji za vyplnění následujícího krátkého **dotazníku**, který se týká **šikan**. Moc mi pomůže v mém studiu na vysoké škole. Zároveň Vás prosím: nepodepisujte se, odpovídejte upřímně a pravdivě, celý dotazník je **anonymní**, takže se nemusíte bát, že by Vaše odpovědi kdokoli mohl číst a vědět, že jste je takto zodpověděli právě Vy.

Dotazník je jednoduchý - prosím, vždy čitelně zakroužkujte správnou odpověď, která se bude nejvíce blížit skutečnosti, popřípadě u některých otázek dopište svou odpověď na volné linky. U otázek označených hvězdičkou můžete zakroužkovat i více odpovědí.

Děkuje a zdraví bývalá studentka Vaší základní školy,

Klára Nováková.

- 1) Jsem: DÍVKA - CHLAPEC

- 2) Probíhají u vás ve škole nějaké diskuse, sezení, nebo besedy o šikaně?
  - A) Ano.
  - B) Ne.

- 3) Myslíš si, že by tyto diskuse (sezení, besedy) o šikaně měly probíhat u vás ve škole častěji?
  - A) Ano, myslím si, že by se někteří spolužáci nad svým špatným chováním vůči ostatním zamysleli.
  - B) Spíše ne, není to důležité, spolužáci by si ze sezení dělali jenom srandu a nebrali je vážně.
  - C) Ne, myslím si, že jsou tyto sezení zbytečné, ničemu by stejně nepomohly

- 4) Co znamená pojem KYBERŠIKANA?
- A) Šikana, při které je užito fyzického násilí (kopání, strkání apod.).
  - B) Šikana mezi žáky druhého stupně ZŠ.
  - C) Šikana prostřednictvím internetu a moderních technologií.
  - D) Šikana v zaměstnání.
- 5) Pokud je Ti někdo ze spolužáků nesympatický, jak se k němu chováš?
- A) Nevšímám si ho, ignoruji ho.
  - B) Nadávám mu.
  - C) Říkám o něm ošklivé věci, aby ho neměli rádi i ostatní, pomlouvám ho.
  - D) Biju ho.
  - E) Chovám se k němu tak, jako ke všem ostatním.
- 6) Kdyby Ti někdo ubližoval, řekl/a bys o tom někomu?
- A) Určitě ano.
  - B) Spíše ano.
  - C) Spíše ne.
  - D) Určitě ne.
- 7) Komu bys o tom řekl/a?
- A) Nikomu.
  - B) Rodičům.
  - C) Někomu z učitelů.
  - D) Výchovnému poradci.
  - E) Kamarádce/kamarádovi.
  - F) Někomu jinému (komu?)
- .....
- .....

- 8) Proč podle Tebe někteří lidé šikanují ostatní? *
- A) Je to pro ně zábava, aby se nenudili.
  - B) Láká je nad někým rozhodovat, mít nad někým moc.
  - C) Protože to viděli v televizi (např. v nějakém filmu) a chtějí to také vyzkoušet.
  - D) Někoho se snaží napodobit, vyrovnat.
  - E) Chtějí být pro ostatní zajímaví, středem pozornosti.
  - F) Je jim ubližováno někým jiným a tak si vylévají zlost na ostatní.
  - G) Jiná možnost (napiš jaká):

.....
.....

- 9) Stalo se Ti někdy, že jsi nechtěl/a jít (nebo nešel/nešla) do školy kvůli tomu, že jsi měl/a z někoho strach (že by se Ti například posmíval, nebo Ti ubližoval)?
- A) Ano, často.
  - B) Ano, několikrát.
  - C) Ano, ale jenom jednou.
  - D) Ne, nikdy.

- 10) Co by podle Tebe mohlo pomoci odstranit ubližování a šikanu ze školy? Napiš vlastními slovy:

- 11) Byl/a jsi někdy svědkem toho, že bylo někomu z Tvých spolužáků ubližováno?
- A) Ano.
  - B) Ne.

12) Zaškrtni, o jaké ubližování šlo (*udělej fajfku u všech možností, které dotyčný spolužákovi dělá/udělal):

- Posmívání, ponižování, pomluvy
- Sprosté nadávky
- Braní věcí (nebo jejich schovávání)
- Nucení, aby dal dotyčný někomu peníze
- Vymýšlení nevhodných přezdívek
- Bití nebo fackování
- Kopání, strkání
- Ignorování
- Zabavování svačiny
- Vyhrožování
- Příkazy k vykonávání ponižujících úkolů
- Urážení rodičů dotyčného
- Šikana prostřednictvím sociálních sítí (Facebook, Messenger, Instagram apod.)
- Jiné:

.....
.....

... Pokud jsi udělal/a alespoň jednu fajfku, pokračuj normálně dál otázkou číslo 13.

Pokud jsi nikdy neviděl/a, že by někdo někomu ve škole ubližoval, přeskoč následující otázky a pokračuj až otázkou číslo 17 na další straně.

13) Řekl/a jsi o tom někomu?

A) ANO

B) NE

Pokud ano, komu?

.....
.....

14) Pokud ano, pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a?

A) ANO

B) NE

15) Ten, kdo ubližoval druhému, byl/a:

- A) dívka,
- B) chlapec,
- C) více osob (parta).

16) Kde se toto ubližování dělo? *

- A) Ve třídě.
- B) Na chodbě.
- C) V šatně.
- D) V jídelně.
- E) Na záchodě.
- F) Cestou do školy nebo ze školy.
- G) Mimo školu.
- H) Jinde (napiš kde)

.....
.....

17) Ubližoval (nebo ubližuje) někdo ze třídy Tobě?

- A) ANO
- B) NE

18) Řekl/a jsi o tom někomu?

- A) ANO
- B) NE

Pokud ANO, komu?

.....

Pokud NE, proč?

.....

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku!